

**POLIMORFIZM NARKOTERRORYZMU.
TERRORYSTYCZNA DZIAŁALNOŚĆ
KARTELI NARKOTYKOWYCH CZY
FINANSOWANIE TERRORYZMU Z
HANDLU NARKOTYKAMI**

**POLYMORPHISM OF NARCOTERRORISM.
TERRORIST ACTIVITY OF DRUG CARTELS
OR THE FINANCING OF TERRORISM FROM
DRUG TRAFFICKING**

Robert Bobkier*

ABSTRAKT

Narkoterroryzm nie posiada jednoznacznej definicji. Termin ten oznaczać może stosowanie terrorystycznych metod działania przez zorganizowane grupy przestępcze, jak również finansowanie działalności terrorystycznej z handlu narkotykami. Istnieje kilkanaście rozbieżnych określeń tego fenomenu różniących się w zależności od położenia nacisku na pierwszy lub drugi człon tego złożonego wyrażenia. Uznać trzeba, iż narkoterroryzm stanowi zjawisko polimorficzne. W pierwszym z przytoczonych znaczeń odnosi się on do działalności kolumbijskich i meksykańskich karteli narkotykowych, stosujących przemoc celem wpływania na politykę państwa czy wywierania nacisku na rządy. Ofiary tak rozumianego narkoterroryzmu

---

* mgr, Robert Bobkier, badacz niezależny, ORCID: 0000-0001-8212-6309, e-mail: robert.bobkier@gmail.com

szacuje się w Meksyku na kilkadziesiąt tysięcy rocznie. Drugie znaczenie wyrażenia egzemplifikuje przykład Afganistanu, państwa, które pod rządami talibów stało się światowym centrum wytwarzania opiatów (heroiny). Wskutek wydarzeń z lat 90. XX wieku europejskim centrum dystrybucyjnym dla afgańskich narkotyków, a zarazem bazą dla dżihadystów, stały się zdominowane przez wyznawców islamu państwa Bałkanów Zachodnich. Obie omawiane postacie narkoterroryzmu rodzic mogą niebezpieczeństwa dla Polski.

SŁOWA KLUCZOWE

narkoterroryzm, handel narkotykami, terroryzm, kartel narkotykowy, przestępczość zorganizowana

ABSTRACT

Narcoterrorism does not have a clear definition. This term may mean the use of terrorist methods of operation by organized crime groups, as well as the financing of terrorist activities from drug trafficking. There are a dozen or so divergent expressions of this phenomenon, differing depending on the emphasis placed on the first or second part of this complex expression. It must be recognized that narcoterrorism is a polymorphic phenomenon. In the first of the cited meanings, it refers to the activities of Colombian and Mexican drug cartels, using violence in order to influence state policy or exert pressure on governments. The victims of narcoterrorism understood in this way are estimated in Mexico at tens of thousands per year. The second meaning of the phrase is exemplified by the example of Afghanistan, a country that became a world center for the production of opiates (heroin) under the Taliban rule. As a result of the events of the 1990s, the Muslim-dominated countries of the Western Balkans became the European distribution center for Afghan drugs and the base for jihadists. Both of the discussed forms of narcoterrorism may pose dangers for Poland.

KEYWORDS

narcoterrorism, drug trafficking, terrorism, drug cartel, organized crime

WPROWADZENIE

Ataki z 11 września 2001 roku skoncentrowały zainteresowanie, tak organów ochrony prawnej, jak i piśmiennictwa, na strukturach finansowania terroryzmu¹. Oczywistym było, iż w ramach ogłoszonej – jako następstwo tych ataków – „globalnej wojny z terrorem” walka toczyć się będzie również na polu finansowym². Zgodnie z wypowiedzią ówczesnego Prezydenta USA G.W. Busha z dnia 24 września 2001 roku „pieniądze są życiodajną krwią organizacji terrorystycznych”³.

Odpowiedzi wymagało również pytanie, jakimi naprawdę środkami dysponują organizacje terrorystyczne, rozbieżności w tym zakresie były bowiem znaczące⁴. W przeciwieństwie do zorganizowanej przestępczości, terroryzm nie generuje przecież środków finansowych w sposób „naturalny”⁵.

Istnieją cztery podstawowe źródła finansowania terroryzmu. Są nimi: działalność przestępcza, dotacje państwowe, donacje od sponsorów oraz (w najmniejszym stopniu) legalne przedsięwzięcia gospodarcze⁶.

---

¹ Zob. J. Johnson, *11th September, 2001: will it make a difference to the global anti-money laundering movement?*, „Journal of Money Laundering Control” 2002, nr 1, s. 9–16.

² Zob. G.W. Bush, *President George W. Bush's Address To Congress and the Nation On Terrorism*, 20 September 2001, <http://www.whitehouse.gov>, [dostęp: 31.05.2022].

³ Zob. G.W. Bush, *President Freezes Terrorist Assets*, “The White House Press Briefing”, 24.09.2001, <http://georgewbush-whitehouse.archives.gov/news/releases/2001/09/20010924-4.html>, [dostęp: 31.05.2022].

⁴ Roczny budżet samej Al Kaidy szacowano w rozpiętościach od kilku do 50 milionów dolarów, zob. G. Miller, *Al Qaeda Finances Down, Panel Says; But the 9/11 Commission Says the Terrorist Network is Still Dangerous because its Attacks are Relatively Inexpensive*, „Los Angeles Times”, 22.08.2004, s. A24. L. Napoleoni określiła w roku 2003 roczne obroty zjawiska, określonego przez nią jako „nowa ekonomia terroru” (New Economy of Terror) na kwotę 1,5 miliarda dolarów, zob. L. Napoleoni, *Modern Jihad. Tracing the Dollars Behind The Terror Networks*, London 2003, s. 5. Natomiast R. Baker, estymował tę kwotę na 500 miliardów dolarów rocznie, zob. R. Baker, *Money Laundering and Flight Capital: The Impact on Private Banking*, Senate Committee on Governmental Affairs, “Testimony”, 10.11.1999, <http://www.brook.edu>, [dostęp: 31.05.2022].

⁵ Zob. K. Surdyk, *Aspekty operacyjne współczesnego terroryzmu*, „Zeszyty Analityczne Instytutu Badań nad Stosunkami Międzynarodowymi” 2012, nr 1, s. 17.

⁶ Zob. M. Freeman, *The Sources of Terrorist Financing: Theory and Typology*, „Studies in Conflict & Terrorism” 2011, nr 6, s. 461–475; K.V. Singam, O. Kyler Ong, *State Sponsored Terrorism During the COVID-19 Pandemic*, „Counter Terrorist Trends and Analyses” 2021, nr 3, s. 22–27.

Należy spostrzec, że drugie i trzecie z wyżej wskazanych źródeł finansowania, pomimo ich oczywistej komfortowości dla organizacji terrorystycznej, posiadają zasadniczą wadę. Jest nią uzależnienie od sponsora – czy to państwowego czy prywatnego – i związane z taką zależnością potencjalne narzucanie celów i środków działania.

„Wad” takich nie posiada działalność przestępcza, w szczególności jej najbardziej dochodowy fragment – handel narkotykami.

Przedmiotem niniejszego opracowania jest fenomen narkoterroryzmu. Omówieniu podlegają w pierwszej kolejności problemy związane z licznymi, przeważnie rozbieżnymi definicjami zjawiska w piśmiennictwie polskim i światowym. Ujawniony zostanie polimorfizm zjawiska narkoterroryzmu, a tym samym wieloznaczność tego terminu, który oznaczać może zarówno stosowanie metod terrorystycznych przez zorganizowane grupy przestępcze zajmujące się obrotem środkami odurzającymi, jak i finansowanie działalności terrorystycznej z handlu narkotykami. W pierwszym z przytoczonych znaczeń omówiona zostanie sytuacja w Kolumbii i Meksyku, państwach szczególnie dotkniętych działalnością karteli narkotykowych. W zakresie drugiego znaczenia artykuł omawia genezę związków terroryzmu z handlem narkotykami, jak również zjawisko przeniesienia się tak rozumianego narkoterroryzmu do Europy, prezentując w tym zakresie *casus* odpowiednio Afganistanu oraz zdominowanych przez populację muzułmańskie państw Półwyspu Bałkańskiego. Omówione zostaną również potencjalne skutki zjawiska dla Polski. W artykule niniejszym zastosowano jako metodę badawczą metodę opisową, dokonując analizy i krytyki piśmiennictwa.

QUOT HOMINES TOT SENTENTIAE. PROBLEMY DEFINICYJNE

Termin narkoterroryzm wprowadził w 1983 roku Fernando Belaunde Terry, prezydent Peru, dla opisanego związku pomiędzy przemytnikami narkotyków i lewicowymi terrorystami działającymi na obszarze tego państwa. Słowo to zostało spopularyzowane przez prezydenta USA Ronalda Reagana, kiedy dostrzeżono zwiększenie się komunistycznych wpływów na rządy państw Ameryki Łacińskiej i związki tych ostatnich z kartelami narkotykowymi⁷. Implikowało to dla USA zagrożenie kryminalne i polityczne zarazem⁸.

⁷ Zob. O. Chicos, *The Concept of Narcoterrorism and Its Implications*, „Law Annals Titu Maiorescu University” 2015, nr 38, s. 38.

⁸ Zob. R.B. Oakley, *Combating Terrorism*, „Harvard International Review” 1985, nr 6, s. 9; W. Laqueur, *Reflections on Terrorism*, „Foreign Affairs” 1986, nr 1, s. 86-100.

Koncepcja narkoterroryzmu powstała więc na gruncie zrozumienia, że przemyt narkotyków i sam terroryzm mogą być ze sobą powiązane⁹.

Pierwsza napotykana w piśmiennictwie próba zdefiniowania narkoterroryzmu pochodzi od D. Boyce'a, który w 1987 roku określił go jako „zaangażowanie organizacji terrorystycznych i grup powstańczych w handel narkotykami w celu przetrwania finansowego i pokrywania kosztów ataków terrorystycznych”¹⁰. Tym samym D. Boyce wyłączył *a priori* poza ramę zjawiska zorganizowane grupy przestępcze zajmujące się obrotem środkami odurzającymi.

Trzy lata później (w 1990 roku) R. Ehrenfeld opisała narkoterroryzm jako „wykorzystanie handlu narkotykami do realizacji celów określonych rządów i organizacji terrorystycznych”¹¹. Jak widać, ta druga definicja również wyłącza podmiotowo działalność karteli narkotykowych poza ramy zjawiska, jest jednocześnie o tyle interesująca, że ujawnia jako potencjalnego aktora również państwa narodowe¹². J.M. Shafritz, E.F. Gibbons oraz G.E.J. Scott stworzyli w 1991 roku dychotomiczne określenie narkoterroryzmu. Po pierwsze ma być nim „koncepcja, która próbuje połączyć międzynarodowy terroryzm i międzynarodowy handel narkotykami jako równoległe «branże», które współdziałają synergistycznie”, po drugie stanowią go „akty terroryzmu popełniane przez baronów narkotykowych i dilerów w celu zastraszenia i zneutralizowania ustawodawstwa antynarkotykowego oraz rządu i pozarządowych kampanii antynarkotykowych”¹³. Na działalności karteli narkotykowych skupiony jest opis zjawiska narkoterroryzmu, zaproponowany w 2001 roku przez J.D. Simona. Mianowicie mówi on o szczególnej odmianie terroryzmu, gdzie taktyka jest podobna do jego tradycyjnej odmiany (groźby, zabójstwa, zamachy bombowe, porwania), lecz inne są motywacje i skala zasobów. Narkoterroryzm nie posiada celów ideologicznych, nacjonalistycznych, etniczno-religijnych czy separatystycznych. J.D. Simon wskazuje jako motywację „pogoń za pieniędzmi i władzą” skłaniającą baronów narkotykowych do atakowania wszystkich, którzy próbują ich powstrzymać. Ponieważ nie walczą oni

⁹ Zob. E. Björnehed, *Narco-Terrorism: The Merger of the War on Drugs and the War on Terror*, „Global Crime” 2004, nr 3–4, s. 305.

¹⁰ D. Boyce, *Narco-Terrorism*, „FBI Law Enforcement Bulletin” 1987, nr 11, s. 24.

¹¹ R. Ehrenfeld, *Narcoterrorism*, New York 1990, s. xiii.

¹² Por. R. Ehrenfeld, *Narco-terrorism and the Cuban Connection*, Washington 1988.

¹³ J.M. Shafritz, E.F. Gibbons, G.E.J. Scott, *Almanac of Modern Terrorism*, New York 1991, s. 129.

o cele polityczne, nie widzą ograniczeń w stosowaniu przemocy¹⁴. Podobnie L. Napoleoni określiła narkoterroryzm w 2003 roku jako „użycie taktyk terrorystycznych przez handlarzy narkotykami i baronów narkotykowych w celu ochrony ich nielegalnej działalności oraz sojusz między baronami narkotykowymi a grupami terrorystycznymi, gdzie obie strony mają wspólny interes w destabilizacji rządów i zburzeniu ustalonego porządku społecznego”¹⁵. Natomiast M. Gus, w tym samym roku, opisał narkoterroryzm jako „przemoc polityczną handlarzy narkotykami, których głównym celem jest ochrona ich działalności przestępczej”¹⁶. Wydaje się, że powyższym czterem określeniom brak waloru zupełności, albowiem pomijają one z kolei aspekt samodzielnego prowadzenia przez ugrupowania terrorystyczne działalności w zakresie obrotu narkotykami celem finansowania swej aktywności.

G.D. Lee zbudował w 2004 roku definicję komparatystyczną poprzez wykazanie podobieństw i różnic pomiędzy kartelami narkotykowymi a organizacjami terrorystycznymi. Jako cechy wspólne wskazał on sekretność działań w zakresie planowania i fazy wykonawczej. Tę tajność zapewnia podzielona na komórki struktura organizacyjna gwarantująca bezpieczeństwo operacyjne. Autor ten wykazuje istotną *differentiam specificam*: o ile wszyscy terroryści są przestępcami, o tyle nie wszyscy przestępcy (handlarze narkotykami) są terrorystami. Przestępcy kierują się wyłącznie zyskiem, nie posiadają motywacji ideologicznej i nie planują w swojej działalności własnej śmierci, jak zamachowiec-samobójca¹⁷.

C.C. Combs i M. Slann w 2007 roku mianem narkoterroryzmu określili „sojusz między producentami narkotyków i grupą rebeliancką wykonującą ataki terrorystyczne. Chociaż ostateczne cele, do których dąży każda grupa, są zazwyczaj różne, to sojusz oferuje im natychmiastowe korzyści. Członkowie tych sojuszy – plantatorzy koki, handlarze narkotyków i grupy terrorystyczne – często mają wspólne cele. Obejmują one między innymi destabilizację rządu, wytworzenie dyscypliny wśród plantatorów oraz uwolnienie od ingerencji policji i wojska. Wzajemne potrzeby sprawiają,

¹⁴ Zob. J.D. Simon, *The Terrorist Trap. America's Experience with Terrorism*, Bloomington-Indianapolis 2001, s. 331-332.

¹⁵ L. Napoleoni, *Modern...*, s. 229.

¹⁶ M. Gus, *Understanding...*, s. 16.

¹⁷ Zob. G.D. Lee, *Global Drug Enforcement. Practical Investigative Techniques*, CRC Press, Boca Raton-London-New York-Washington 2004, s. 274.

że dążenie do osiągnięcia tych celów jest pod pewnymi względami korzystne dla wszystkich zaangażowanych”¹⁸.

J. Hartelius zaproponował w 2008 roku bardziej złożone opisanie zjawiska jako „części nielegalnego kompleksu narkotyków, przemocy i władzy, gdzie nielegalny handel narkotykami i nielegalne sprawowanie władzy zostały zagregowane w taki sposób, że zagrażają demokracji i rządowi prawa”¹⁹.

Autorzy indonezyjscy natomiast, A.B. Prasetya i M. Syaqqillah, w 2019 roku określili, że narkoterroryzm to „po prostu aktywność w zakresie obrotu narkotykami, której celem jest wspieranie aktywności terrorystycznej”. Zyski z takiej działalności przeznaczają się na zakup broni a między handlem narkotykami a działaniami terrorystycznymi występuje „symbiotyczny mutualizm”²⁰.

Najbardziej chyba koncyliacyjną definicję omawianego zjawiska stworzyli, już w trzeciej dekadzie XXI wieku, J.R. White i S. Chermak. Wskazali oni, że termin narkoterroryzm odnosi się zarówno do stosowania taktyk terrorystycznych przez organizacje handlujące narkotykami, jak też do finansowania działalności terrorystycznej poprzez handel narkotykami, albowiem proceder ten stanowi ich podstawowe źródło dochodów²¹.

W piśmiennictwie polskim znaczenie terminu narkoterroryzm nie było przedmiotem pogłębionych analiz. W 2017 roku L. Chojnowski zdefiniował go jako typ terroryzmu polegający na wykorzystaniu metod terrorystycznych przez organizacje przestępcze w walce z instytucjami państwowymi²². Sformułowanie to znajduje dookreślenie w wypowiedzi W. Molendowskiego, że narkoterrorystyci wykorzystują akty terroru do dezorganizacji i destabilizacji państwa²³. Wydana w 2004 roku *Encyklopedia Terroryzmu* definiuje

¹⁸ C.C. Combs, M. Slann, *Encyclopedia of Terrorism. Revisited Edition*, New York–Boston–Massachusetts 2007, s. 191.

¹⁹ J. Hartelius, *Narcoterrorism*, [w:] *Crime threatening the rule of law*, red. J. Hartelius, Swedish Carnegie Institute, Stockholm, 2007, s. iii.

²⁰ A.B. Prasetya, M. Syaqqillah, *The Dynamics of Narcoterrorism in Indonesia. Case Study: Fadli Sadama*, [w:] *ICSGS 2019: Proceedings of 3rd International Conference on Strategic and Global Studies, ICSGS 2019, 6–7 November 2019, Sari Pacific, Jakarta, Indonesia*, red. M.S. Rofii, A.I. Munandar, D.M. Yusof, Jakarta 2020, s. 496–504.

²¹ Zob. J.R. White, S. Chermak, *Terrorism and Homeland Security*, Boston 2021, s. 83.

²² Zob. L. Chojnowski, *The Origins and Waves of Terrorism*, „Scientific Journal Bielsko-Biala School of Finance and Law” 2017, nr 4, s. 175.

²³ Zob. W. Molendowski, *Narkoterroryzm*, [w:] *Leksykon współczesnych międzynarodowych stosunków politycznych*, red. Cz. Mojsiewicz, Wrocław 2000, s. 229–230.

przedmiotowy fenomen jako „terrorystyczne działania podejmowane przez kartele narkotykowe wobec państwa w celu ochrony swych interesów”²⁴. M. Czerny opisała w 2016 roku narkoterroryzm jako narodziły w latach 80. XX wieku termin „określający sytuację terroru wprowadzonego przez zbrojne bandy narkotykowe”²⁵. Używany jest on zresztą w literaturze bezdefinicyjnie, niejako intuicyjnie. Występuje w publikacjach poświęconych: bezpieczeństwu *in abstracto*²⁶, Ameryce Łacińskiej²⁷, poszczególnym ugrupowaniom terrorystycznym²⁸ i typologii terroryzmu. W tych publikacjach jest określany jako: nowe zjawisko obok terroryzmu kryminalnego²⁹, podtyp terroryzmu niepolitycznego³⁰, nowa odmiana terroryzmu obok superterroryzmu i cybeterroryzmu³¹ bądź „przejaw działalności organizacji terrorystycznych z przestępczością zorganizowaną”³². Ponadto G. Sznajder wskazuje ogólnikowo, że „rozwój wydarzeń pod koniec XX wieku dodatkowo pogłębił terminologiczne zamieszanie wokół tego zjawiska”³³, nie precyzując zresztą, o jakie to wydarzenia miałyby chodzić. W publikacjach poświęconych typologii terroryzmu często brakuje wyróżnienia tego zagadnienia³⁴.

²⁴ B. Zasieczna, A. Zasieczny (red), *Encyklopedia terroryzmu*, Warszawa 2004, s. 743.

²⁵ M. Czerny, Region peryferyjny wobec procesów globalizacji – eksploatacja surowców i zjawisko rugowania rdzennych mieszkańców Chocó z ich ziemi (w Kolumbii), „Studia z Geografii Politycznej i Historycznej” 2016, vol. 5 (rocznik), s. 278.

²⁶ Por. K. Kardis, Y. Pauliuchuk, *Zagrożenia mające wpływ na bezpieczeństwo społeczne państwa*, „Współczesne Problemy Zarządzania” 2018, nr 12, s. 42.

²⁷ Por. R. Wordliczek, Polityka zagraniczna Stanów Zjednoczonych wobec Peru na przełomie XX i XXI wieku, „Ameryka Łacińska” 2014, nr 3–4, s. 34–61.

²⁸ Por. M. Fijałkowski-Myszyński, F. Dynak, E. Dąbrowska, *Historia FARC: pomiędzy partyzantką a terroryzmem*, [w:] *Badania nad terroryzmem*, red. A. Gasztold, M. Stachoń, Warszawa 2022, s. 59–74.

²⁹ J.M. Fiszer, *Terroryzm jako zagrożenie dla bezpieczeństwa euroatlantyckiego i nowego ładu międzynarodowego*, [w:] *System euroatlantycki w wielobiegunowym ładzie międzynarodowym*, red. J.M. Fiszer, P. Olszewski, Warszawa 2013, s. 276.

³⁰ Zob. R. Borkowski, *Terroryzm ponowoczesny. Studium z antropologii polityki*, Toruń 2006, s. 47.

³¹ Zob. K. Przewoźnik, *Psychologiczny motyw w zakresie przyczyn oraz skutków terroryzmu*, „Młoda Humanistyka” 2020, nr 1, s. 6.

³² Zob. S. Kowalska, *Ochrona praw człowieka w obliczu terroryzmu – rozważania w kontekście ekologii i gospodarki*, „Przedsiębiorczość i Zarządzanie” 2018, nr 9, s. 148.

³³ Zob. G. Sznajder, *Terroryzm i fundamentalizm islamski. Piętno współczesnego świata?*, „Rocznik Ostrowskiego Towarzystwa Naukowego” 2008/2009, nr 3–4, s. 3.

³⁴ Por. J. Gierszewski, *Postrzeganie i podział terroryzmu na podstawie przeglądu definicji*, „Acta Pomerania” 2012, nr 4, s. 59–80.

Alternatywnie, bez posługiwania się terminem narkoterroryzm, wspomina się o „charakterystycznym dla Ameryki Południowej”³⁵, „związanym w szczególności z interesami bossów narkotykowych”³⁶, podtypie terroryzmu stosowanego przez przestępczość zorganizowaną, w którym kartele narkotykowe używają terrorystycznych taktyk i środków wypowiedzi przy dokonywaniu przestępstw pospolitych³⁷.

Dość powszechne jest ogólne stwierdzenie, że „terroryzm związany jest często z handlem narkotykami”³⁸, bądź wręcz, że „jest ściśle powiązany z biznesem narkotykowym”³⁹. Interesujące spostrzeżenie wniósł w 2017 roku R. Fiedler na gruncie rozważań dotyczących wpływu czynników wewnętrznych i zewnętrznych na rozwój terroryzmu w Azji Centralnej. Wskazał on, że cały ten skomplikowany etnicznie region narażony jest na wpływy nurtów radykalnego islamu, wskutek czego można tam umiejscawiać różne postacie terroryzmu: narkoterroryzm, dżihadyzm, etnoterroryzm czy terroryzm islamski. Według R. Fiedlera, „niejednokrotnie pojęcia te stosowane są zamiennie, a także nachodzą na siebie, na przykład jednym ze źródeł finansowania grup dżihadystycznych w tym etnoseparatystycznych jest nielegalna produkcja i dystrybucja narkotyków”⁴⁰. W publikacji z 2018 roku M. Wysocka umiejscawia na koniec XX wieku „podział terroryzmu na gałęzie, w zależności od tego jaka ideologia była przewodnią dla jego sprawców”⁴¹ i na kanwie owej fragmentacji wyróżnia takie jego rodzaje, „jak religijny, polityczny, ekoterroryzm, narkoterroryzm, terroryzm kryminalny, terroryzm ekonomiczny czy terroryzm jednej sprawy

---

³⁵ R. Antonów, *Charakterystyka współczesnego terroryzmu*, „Studia nad Autorytaryzmem i Totalitaryzmem” 2015, nr 4, s. 76.

³⁶ R. Antonów, *Handel ludźmi a bezpieczeństwo człowieka we współczesnym świecie*, „Studia nad Autorytaryzmem i Totalitaryzmem” 2013, vol. 35, nr 4., s. 61–62.

³⁷ Zob. T. Białek, *Terroryzm. Manipulacja strachem*, Warszawa 2005, s. 157.

³⁸ I. Resztak, *Pojęcie, historia i typologia zjawiska terroryzmu*, „Науковий Вісник Львівського Державного Університету Внутрішніх Справ” 2011, nr 4, s. 531; Idem, *Zjawisko terroryzmu*, „Prokuratura i Prawo” 2012, nr 7–8, s. 156; T. Wałek, *Pojęcie, geneza i klasyfikacja zjawisk terrorystycznych*, „Securitologia” 2018, nr 2, s. 119.

³⁹ M. Motyka, J.T. Marcinkowski, *Nowe metody odurzania się. Część XI. Captagon – narkotyk używany przez terrorystów*, „Problemy Higieny i Epidemiologii” 2016, nr 2, s. 121.

⁴⁰ R. Fiedler, *Wpływ czynników wewnętrznych i zewnętrznych na rozwój terroryzmu w Azji Centralnej*, „Przegląd Strategiczny” 2017, nr 10, s. 307.

⁴¹ M. Wysocka, *Definicja mutacji i ewolucji terroryzmu islamskiego w XXI wieku*, „Colloquium. Edukacja – Polityka – Historia. Kwartalnik” 2018, nr 3, s. 136.

na przykład terroryzm antyaborcyjny⁴². Stoję na stanowisku, że wskazany podział jest błędny. W świetle wyżej zaprezentowanych definicji nie sposób przypisać narkoterroryzmowi jakiegokolwiek motywacji o charakterze ideologicznym, ponieważ w przypadku handlarzy narkotykami stosują oni jedynie taktykę analogiczną do terrorystów, zaś w przypadku terrorystów – czerpią zyski finansowe z handlu narkotykami. W pierwszym przypadku motywacją jest zapewnienie niezakłóconego działania grupy przestępczej, w drugim zaś – jedynie pokrycie kosztów faktycznej działalności o charakterze prawdziwie ideologicznym.

NARKOTERRORYZM – ZJAWISKO POLIMORFICZNE

Rozbudowany i wyczerpujący opis fenomenu zaproponował G.J. Petrakis. Położył on nacisk na okoliczność, iż zaangażowanie organizacji terrorystycznych i grup przestępczych w handel narkotykami charakteryzuje przymiot wielopostaciowości, albowiem istnieją trzy główne warianty narkoterroryzmu. Obejmują one po pierwsze terrorystów wykorzystujących handel narkotykami do wspierania swoich dążeń politycznych. Drugi wariant to przypadek, gdy państwa wspierają operacje związane z narkotykami (oraz wymianą narkotyków na broń) w celu wywołania niestabilności politycznej w innych państwach. Trzeci, to *casus* dilerów narkotyków wykorzystujących taktyki terrorystyczne, takie jak zamachy bombowe, zabójstwa i porwania z zamiarem zwiększenia swych zysków⁴³.

Skłaniam się ku tej ostatniej definicji. Cechuje się ona, w przeciwieństwie do szeregu wyżej przytoczonych, walorem zupełności, nie pomijając żadnego z elementów składowych. Uwzględnia ona dodatkowo, zimnowojenne jeszcze, postrzeganie zjawiska w jego wymiarze odnoszącym się do udziału aktorów państwowych. Definicja ta potwierdza jednocześnie charakterystykę narkoterroryzmu jako zjawiska polimorficznego.

Próba prostego definiowania narkoterroryzmu skazana jest na niepowodzenie. Byłaby bowiem nieprecyzyjna, jeśli pozbawić ją dookreślenia, o jaką część tego złożonego terminu chodzi.

Wzmiankowanego określenia używać można celem opisanego terrorystycznych metod stosowanych przez kartele narkotykowe. W tym przypadku terroryzm jest środkiem (metodą) zapewniającym osiągnięcie celu,

⁴² Ibidem.

⁴³ Zob. G.J. Petrakis, *Organised Crime and the Financing of Terrorist and Guerrilla Movements*, [w:] *Countering Terrorism through International Cooperation*, red. A.P. Schmid, Milan 2001, s. 119–120.

jakim jest zysk z obrotu środkami odurzającymi, a nie celem „samym w sobie” aktywności zorganizowanej grupy przestępczej. Pojęcie to, pierwotnie kojarzone z regionami produkcji narkotyków w Azji Środkowej („Złoty Półksiężyc”) oraz Azji Południowo-Wschodniej („Złoty Trójkąt”), obecnie związane jest w zasadzie wyłącznie z Ameryką Łacińską⁴⁴.

Jednakże w kolejnym znaczeniu mówimy o finansowaniu swej działalności przez ugrupowania *stricte* terrorystyczne z zysków osiągniętych z obrotu narkotykami. Tu zachodzi stan odwrotny – „celem terroryzmu jest terror”, zaś dochody – środkiem do jego urzeczywistnienia zapewniającym funkcjonowanie ugrupowania. Dodatkowym czynnikiem zaciemniającym obraz zjawiska jest kooperacja między – działającymi na skalę międzynarodową – kartelami narkotykowymi stosującymi terrorystyczne metody a ugrupowaniami terrorystycznymi handlującymi narkotykami. Okoliczności te wymagają szerszej analizy celem zapewnienia poprawności siatki pojęciowej.

Definicja narkoterroryzmu może więc mieć aspekt podwójnego ukierunkowania, w zależności od położenia nacisku czy to na aspekt narkotykowy, czy to na aspekt terroryzmu. L. Weinberg, A. Pedahzur i S. Hirsch-Hoeffler podnoszą, że nawet przy uwzględnieniu tej dychotomii, narkoterroryzm pozostaje pojęciem problematycznym i bardziej komplikuje, niż ułatwia dyskusje odnośnie dwóch koncepcji, które ucieleśnia. Autorzy ci twierdzą, że samo pojęcie terroryzmu doznaje uszczerbku, swoistego „osłabienia”, dyfuzji wskutek łączenia go z innymi pojęciami, jak na przykład nie związany bezpośrednio z użyciem przemocy cyberterroryzm⁴⁵ czy ekoterroryzm⁴⁶. Niektórzy autorzy, jak Ch. Dishman, unikają używania terminu narkoterroryzm, skupiając się jedynie na konwergencjach pomiędzy organizacjami przestępczymi a terrorystycznymi, określając je jako „pozbawioną przywództwa więź”⁴⁷.

---

⁴⁴ E. Björnehed, op. cit., s. 305.

⁴⁵ Por. H. Al Asyari, *The Evolution of Cyberterrorism: Perspectives and Progress from the European Union and Association of Southeast Asian Nation*, „Jurnal Hukum Ius Quia Iustum” 2022, nr 1, s. 1–23.

⁴⁶ Zob. L. Weinberg, A. Pedahzur, S. Hirsch-Hoeffler, *The Challenges of Conceptualizing Terrorism*, „Terrorism and Political Violence” 2004, nr 4, s. 779.

⁴⁷ Zob. Ch. Dishman, *The Leaderless Nexus: When Crime and Terror Converge*, „Studies in Conflict and Terrorism” 2005, nr 3, s. 237–252.

NARKOTERRORYZM – TERRORYSTYCZNA DZIAŁALNOŚĆ KARTELI NARKOTYKOWYCH. CASUS KOLUMBII I MEKSYKU

Termin narkoterroryzm, rozumiany jako terrorystyczna działalność karteli narkotykowych, używany jest do określania typowych dla „klasycznego” terroryzmu metod działania zorganizowanych grup przestępczych zajmujących się wytwarzaniem i obrotem środkami odurzającymi. Metody te obejmują w szczególności porwanie, zabójstwa i stosowanie „samochodów – pułapek” w Kolumbii oraz Meksyku⁴⁸.

W tym rozumieniu za „narkoterrorystyczne” uznać należy te działania szefów i członków karteli, które obliczone były na wpływanie przez przemytników narkotyków na politykę państwa poprzez systematyczne zagrożenie zastosowaniem przemocy lub jej stosowanie. Handel środkami odurzającymi stanowił niezaprzeczalnie główny przedmiot aktywności *narcotrafficantes* (handlarzy narkotykami)⁴⁹. Na przełomie XX i XXI wieku w Kolumbii przestępczość narkotykowa przyczyniała się do 3500 morderstw rocznie⁵⁰. W stolicy tego państwa, Bogocie, w 1984 roku handlarze narkotyków przeprowadzili w pobliżu ambasady amerykańskiej zamach bombowy. Nastąpił on po ogłoszeniu przez władze planu ekstradycji członków karteli do USA⁵¹. W 1985 roku, działając na zlecenie karteli narkotykowych, terroryści z organizacji M-19 dokonali ataku na siedzibę Sądu Najwyższego i spalili archiwum tego sądu. W wyniku tego zdarzenia śmierć poniosło 6 sędziów⁵². Najtragiczniejszym z wydarzeń było zdetonowanie ładunku wybuchowego, który został wniesiony do samolotu linii lotniczych Avianca. W wyniku tego zdarzenia zginęło 107 osób⁵³.

G. Duncan, S. Sosa, J.A. Fortou dokonali wnikliwej analizy związku między zorganizowaną przestępczością a terrorem w Kolumbii. Wyka-

⁴⁸ Zob. F. Gaffney, *Narcoterrorism in Colombia*, [w:] *Historical Perspectives on Organized Crime and Terrorism*, red. J. Windle et al., London–New York 2018, s. 157–168.

⁴⁹ Zob. E. Björnehed, op. cit., s. 306.

⁵⁰ Zob. S.W. Casteel, *Narco-Terrorism: International Drug Trafficking and Terrorism a Dangerous Mix*, “GPO”, Washington 2003 (20.05.2003), s. 8, <https://www.govinfo.gov/content/pkg/CHRG-108shrg90052/pdf/CHRG-108shrg90052.pdf>, [dostęp: 20.05.2022].

⁵¹ Zob. B.J. Phillips, *Terrorist Tactics by Criminal Organizations: The Mexican Case in Context*, „Perspectives on Terrorism” 2018, nr 1, s. 53.

⁵² Zob. G. Livingstone, *Inside Colombia. Drugs, Democracy and War*, New Brunswick 2004, s. 55.

⁵³ Zob. J. Neagle, *Colombia: Update On “drug War”. Violent Incidents*, “Latin America Data Base”, 30.11.1989, <https://digitalrepository.unm.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=4782&context=notisur>, [dostęp: 18.05.2022].

zali oni, że w tym państwie trzy różne typy podmiotów (lewicowi terroryści, ugrupowania paramilitarne⁵⁴ i kartele narkotykowe) zaangażowały się w zorganizowaną działalność przestępczą, głównie produkcję i handel narkotykami. O ile dwa pierwsze podmioty finansowały z handlu narkotykami cele polityczne, o tyle kartele działały na zasadzie czysto handlowej, stosując terror, aby wywierać naciski na rząd, czy to celem przeciwdziałania dokonywania ekstradycji członków karteli do USA, czy to blokowania działalności organów ścigania⁵⁵.

Narkoterroryzmu, w omawianym znaczeniu terminu, doświadcza w jeszcze większym stopniu Meksyk. Od lat 30. XX wieku w prowincji Sinaloa rozpoczęto masową produkcję opium i marihuany, prowadzoną początkowo przez działające odrębnie rodzinne klany⁵⁶. Z czasem powstawała sieć powiązań pomiędzy rządzącymi a klanami⁵⁷, przy czym do schyłku XX wieku miała miejsce pokojowa koegzystencja władz i karteli⁵⁸. Okres spokoju trwał do lat 70. XX wieku, kiedy to w USA nastąpił wzrost konsumpcji narkotyków, a lokalni producenci rozpoczęli organizowanie sieci przemytu i dystrybucji w Stanach Zjednoczonych⁵⁹. Skala przestępczości wewnątrz gangów już na tym etapie wzrosła dziesięciokrotnie⁶⁰, jednak mimo wszystko nie kierowano przemocą wobec przedstawicieli organów ścigania⁶¹.

⁵⁴ Por. J. Grajales, *Private Security and Paramilitarism in Colombia. Governing in the Midst of Violence*, „Journal of Politics in Latin America” 2017, nr 3, s. 27–48.

⁵⁵ Zob. G. Duncan, S. Sosa, J.A. Fortou, *Terrorism and organized crime in Colombia*, [w:] *The Nexus Between Organized Crime and Terrorism*, red. L. Paoli, C. Fijnaut, J. Wouters, New York 2022, s. 412–432.

⁵⁶ Zob. J.A. Fernández Velázquez, *El narcotráfico en Los Altos de Sinaloa (1940–1970)*, Veracruz 2018, s. 98.

⁵⁷ Zob. A. Kotasińska, *Wojna...*, s. 128.

⁵⁸ Zob. Eadem, *Pogranicze amerykańsko-meksykańskie i wielopłaszczyznowy problem korupcji*, „Pogranicze. Polish Borderlands Studies” 2016, nr 2, s. 217.

⁵⁹ Zob. W.G. Pansters, B.T. Smith, *La mafia muere: Violence, drug trade and the state in Sinaloa, 1940–1980*, „European Review of Latin American and Caribbean Studies” 2021, nr 112, s. 93.

⁶⁰ Zob. Ibidem, s. 96. O skali zjawiska świadczyć może fakt, że zgodnie ze statystykami Komendy Głównej Policji, w liczącej około 36 milionów mieszkańców Polsce miało w 2021 roku miejsce 625 zabójstw, zaś w najtragiczniejszym pod tym względem roku 2001 – 1325, zob. *Zabójstwo wg jednostek podziału administracyjnego kraju – przestępstwa stwierdzone, przestępstwa wykryte*, „statystyka.policja.pl” 2021, <https://statystyka.policja.pl/download/20/232254/przestepstwa-zabojstwo-do-2021.xlsx>, [dostęp: 22.05.2022].

⁶¹ Zob. W.G. Pansters, B.T. Smith, op. cit., s. 96.

Sytuacja w Meksyku uległa diametralnej, nagłej zmianie w 2000 roku, kiedy obalono tam system rządów monopartyjnych i rozpoczęto proces demokratyzacji, połączony – w powtarzalny historycznie sposób – z osłabieniem mechanizmów kontroli państwa. Meksyk stał się areną nieograniczonego rozrostu przemocy ze strony karteli, walczących o dominację i kontrolę nad szlakami przemytu narkotyków⁶². Istotną rolę odegrały czynniki geopolityczne, ponieważ lokalizacja Meksyku czyni go jedynym „pomostem” do południowego transportu towarów pomiędzy Ameryką Południową i USA⁶³. W sytuacji osłabienia państwa, bezradności i nieefektywności skorumpowanych organów ścigania, grupy przestępcze przejęły faktyczną kontrolę nad częścią terytorium⁶⁴ i dokonały dywersyfikacji działalności o handel bronią i ludźmi oraz porwania i wymuszenia⁶⁵.

Felipe Calderon, po otrzymaniu stanowiska prezydenta w 2006 roku, podjął próbę zwalczania karteli z użyciem meksykańskich sił zbrojnych. Jedynie w czasie jego kadencji ta wojna przestępców z wojskiem doprowadziła do około 83 000 ofiar cywilnych⁶⁶, nie przynosząc zresztą zwycięstwa nad kartelami, które zwiększyły wydatki na uzbrojenie i liczebność swoich ugrupowań. Narkoterrorysty przeprowadzali własne demonstracje siły poprzez pozostawianie w publicznych miejscach dziesiątek okaleczonych ciał ofiar⁶⁷. Te działania, tak władz, jak i karteli, doprowadziły w 2019 roku do najwyższego w historii Meksyku współczynnika zabójstw, od kiedy rozpoczęto publikowanie tego typu statystyk⁶⁸. W roku tym z rąk karteli

⁶² Zob. S.M. Aranda, *Stories of Drug Trafficking in Rural Mexico: Territories, Drugs and Cartels in Michiacan*, „European Review of Latin American and Caribbean Studies” 2013, nr 94, s. 43–66.

⁶³ Zob. K.Ch. Grundel, J. Kleinschmidt, *Organisierte Kriminalität, Drogenhandel und Gewaltkonflikte*, [w:] *Das politische System Mexicos*, red. B. Schröter, Wiesbaden 2015, s. 524–525.

⁶⁴ Zob. S.M. Aranda, op. cit., s. 63.

⁶⁵ Zob. S.S. Yeh, *Is an International Treaty Needed to Fight Corruption and the Narco-Inurgency in Mexico?*, „International Criminal Justice Review” 2012, nr 3, s. 236.

⁶⁶ Zob. L.H. Atuesta, Y.S. Pérez-Dávila, *Fragmentation and Cooperation: The Evolution of Organized Crime in Mexico*, „Trends in Organized Crime” 2017, nr 3, s. 236.

⁶⁷ Zob. J.C. Ramirez-Pimienta, *De torturaciones, balas y explosiones. Narcolcultura, movimiento e hiperrealismo en el extenio de Felipe Calderon*, „A Contracorriente: Revista de Historia Social y Literatura de America Latina” 2013, nr 3, s. 302–334.

⁶⁸ Zob. A. Esposito, *Murders in Mexico hit record as Lopez Obrador seeks justice system reform*, „Reuters”, 21.01.2020, <https://www.reuters.com/article/us-mexico-violence-murders-idUSKBN1ZK07C>, [dostęp: 22.05.2022].

zginęło 34 500 osób, czyli niemal 100 osób dziennie, a graniczące z USA miasto Tijuana uznano za najniebezpieczniejsze na świecie⁶⁹.

Istotny w omawianych wydarzeniach czynnik stanowiła również zmiana priorytetów władz USA po atakach z 11 września 2001 roku⁷⁰. W przyjętej przez administrację prezydenta G.W. Busha Narodowej Strategii Bezpieczeństwa (*National Security Strategy*) priorytetem stała się walka z międzynarodowym terroryzmem, która w przypadku państw latynoamerykańskich przybrała formę „wojny z narkotykami”, zapewniając znaczący wzrost pomocy finansowej i wojskowej dla Kolumbii, Peru, Boliwii i Meksyku⁷¹.

W 2008 roku wspólna amerykańsko-meksykańska walka w kartelami przyjęła kształt tak zwanej Inicjatywy Merida. W ramach tego porozumienia rząd USA zobowiązał się do pokrycia kosztów wynoszących 1,4 mld dolarów za szkolenie służb meksykańskich, przekazanie im wyposażenia, uzbrojenia i zapewnienie informacji wywiadowczych⁷². Poza tym zostały podjęte jednostronne działania administracji USA, to jest przyjęta w roku 2010 ustawa *Southwest Border Security Bill*, w ramach której przeznaczono 600 milionów dolarów na zabezpieczenie południowej granicy państwa⁷³.

Uznanie przez społeczność międzynarodową, naukowców, polityków, dziennikarzy działań meksykańskich karteli narkotykowych za terrory-

⁶⁹ Zob. *Mexico: Organized Crime and Drug Trafficking Organizations*, “Congressional Research Service Report for Congress”, 28.07.2020, s. 1, <https://sgp.fas.org/crs/row/R41576.pdf>, [dostęp: 25.05.2022].

⁷⁰ Zob. M. Klein, *Lateinamerika, die USA und der 11. September 2001: intermamerikanische Beziehungen und nationale Entwicklungen im Zeichen des ‘Krieges gegen den Terror’*, [w:] T. Jäger (ed.), *Die Welt nach 9/11. Sonderheft der Zeitschrift für Außen- und Sicherheitspolitik*, Wiesbaden 2012, s. 305–324.

⁷¹ Zob. R. Wordliczek, *Polityka Stanów Zjednoczonych Ameryki wobec regionów o niskim stopniu zainteresowania. Na przykładzie wybranych państw Afryki Północnej oraz subregionu andyjskiego na przełomie XX i XXI wieku*, Kraków 2015, s. 41.

⁷² Zob. J.D. Rosen, *Drug Trafficking and Organized Crime in Mexico*, [w:] *The U.S. War on Drugs at Home and Abroad*, red. J.D. Rosen, Cham 2021, s. 45–74.

⁷³ Zob. G. Correa-Cabrera, T. Garrett, M. Keck, *Administrative Surveillance and Fear: Implications for U.S.-Mexico Border Relations and Governance*, „European Review of Latin American and Caribbean Studies” 2014, nr 96, s. 39.

styczne było niemal jednogłośne⁷⁴. Przyczyną była skala stosowanej przez kartele przemocy, ilość ich ofiar i brutalność stosowanych środków⁷⁵.

Jeszcze większe zaniepokojenie opinii publicznej budzi udokumentowana współpraca karteli narkotykowych z islamskimi organizacjami terrorystycznymi i państwami wspierającymi terroryzm. Hezbollah, szyicka organizacja polityczno-militarna z Libanu⁷⁶ uznana przez USA za organizację terrorystyczną⁷⁷, obecny jest w Ameryce Łacińskiej od lat 80. XX wieku⁷⁸, a obecnie funkcjonuje w tym regionie największa libańska diaspora na świecie⁷⁹. Hezbollah przez cały okres swej obecności w regionie współpracował z kartelami meksykańskimi i kolumbijskimi w zakresie prania pieniędzy, korzystając z ich możliwości w zakresie przemytu ludzi do USA⁸⁰. To libańskie ugrupowanie podjęło w XXI wieku ścisłą współpracę z kartelem *Los Zetas*, w ramach której w latach 2005–2007 sprzedało w USA 85 ton kokainy⁸¹. Aktywność na gruncie prób nawiązywania relacji z kartelami wykazywał również niezależny organ wojskowy sił zbrojnych Islamskiej Republiki Iranu – Korpus Strażników Rewolucji Islamskiej

⁷⁴ Zaskakujące *votum separatum* odnaleźć można jedynie w piśmiennictwie Meksyku, państwa najbardziej chyba dotkniętego przez narkoterroryzm, gdzie określano, iż stanowi on „spektakl medialny”, „wytwór opinii publicznej i służb specjalnych USA” i odnosi się co najwyżej do Kolumbii, por. F.E. Gonzalbo, *Narco-terrorismo: la fabrica de la opinion publica*, „Revista de historia internacional” 2012, nr 50, s. 57–74; G. Correa-Cabrera, *The Spectacle of Drug Violence: American Public Discourse, Media, and Border Enforcement in the Texas-Tamaulipas Border Region During Drug-War Times*, „Norteamérica” 2012, nr 2, s. 199–220.

⁷⁵ Por. Ch. Mele, K. Semple, *Trump Says He Will Delay Terrorist Designation for Mexican Cartels*, „The New York Times”, 6.12.2019, <https://www.nytimes.com/2019/12/06/us/trump-drug-cartels-terrorists.html>, [dostęp: 23.05.2022].

⁷⁶ Por. R. Ożarowski, *Hezbollah w stosunkach międzynarodowych na Bliskim Wschodzie*, Gdańsk 2011.

⁷⁷ Zob. P. Lotarski, *Rozwój komponentu militarnego Hezbollah w XXI wieku w kontekście konfliktu libańsko-izraelskiego*, „Przegląd Geopolityczny” 2021, nr 36, s. 81.

⁷⁸ Zob. M. Levitt, *Iranian and Hezbollah Operations in South America. Then and Now*, „PRISM” 2016, nr 4, s. 119–133.

⁷⁹ Zob. A. Villa, *Combatting Narcoterrorism*, „University of Miami National Security & Armed Conflict Law Review” 2015, nr 125, s. 131.

⁸⁰ Zob. R. Noriega, *Hezbollah's Strategic Shift: a Global Terrorist Threat*, Hearing before the Subcommittee on Terrorism, Nonproliferation, and Trade of the Committee on Foreign Affairs, 20.03.2013, <https://www.govinfo.gov/content/pkg/CHRG-113hhrg80122/html/CHRG-113hhrg80122.htm>, [dostęp: 24.05.2022].

⁸¹ Zob. J. Cisar, *Narcoterrorism: How Drug Trafficking and Terrorism Intersect*, „Journal of Homeland and National Security Perspectives” 2014, nr 2, s. 23–39.

(*Islamic Revolutionary Guards Corps*, IRGC)⁸², którego funkcjonariusz usiłował w 2011 roku przeprowadzić zamachy na saudyjską i izraelską ambasadę w Waszyngtonie. Do wykonania ataku werbował właśnie członków kartelu *Los Zetas*. Oferował im również dostawę opium z Bliskiego Wschodu do Meksyku⁸³. Atak udaremniły amerykańskie służby bezpieczeństwa wewnętrznego⁸⁴.

Trzeba też zwrócić uwagę na kolejny argument wykazujący wadliwość wyżej przytoczonej polemiki piśmiennictwa. Mianowicie same nawet próby nawiązywania chociażby kontaktów – nie mówiąc już o „partnerskich stosunkach” (kooperacji) między kartelami a terrorystami czy ich państwowymi sponsorami – tworzą niezaprzeczalne zagrożenie dla bezpieczeństwa międzynarodowego. Handel narkotykami na terenie USA i Kanady przynosi kartelom dochody szacowane na 147 mld dolarów rocznie. Szukające nieustająco nowych źródeł finansowania ugrupowania terrorystyczne, zwróciły uwagę na zyski z obrotu środkami odurzającymi⁸⁵. Jak sformułował to J. Hernandez, terroryści i kartele „odgrywają kluczowe role w światowej sieci wzajemnie wspierających się przedsięwzięć, aby obustronnie napełnić tak swoje zbrojownie, jak i skarbcę”⁸⁶.

G.J. Knowles określił w 2008 roku meksykańskie kartele jako organizacje terrorystyczne, „w sposób zorganizowany stosujące przemoc wobec lokalnej populacji, sił porządku publicznego i władz w celu zniechęcenia wszystkich do przeciwdziałania obrotu narkotykami”⁸⁷. Twierdzenie to uzupełnili w tym samym roku S.M. Longmire i J.P. Longmire, wskazujący, że „taktyka, strategia, a nawet w pewnym stopniu cele działania karteli są perfekcyjnie zbieżne

---

⁸² Por. M. Silinsky, *Empire of Terror: Iran's Islamic Revolutionary Guard Corps*, Lincoln 2021.

⁸³ Zob. *Two Men Charged in Alleged Plot to Assassinate Saudi Arabian Ambassador to the United States*, “Department of Justice, Office of Public Affairs”, 11.10.2011, <https://www.justice.gov/opa/pr/two-men-charged-alleged-plot-assassinate-saudi-arabian-ambassador-united-states>, [dostęp: 18.05.2022].

⁸⁴ Zob. B. Weiser, *Not-Guilty Plea in Plot to Kill Saudi Ambassador to the U.S.*, „The New York Times”, 24.10.2011, <https://www.nytimes.com/2011/10/25/nyregion/in-plot-to-kill-saudi-ambassador-to-us-suspect-pleads-not-guilty.html>, [dostęp: 23.05.2022].

⁸⁵ Zob. M.A. Braun, *Iran, Hezbollah and the Threat to the Homeland: Hearing Before the High Committee On Homeland Security*, 21.03.2012, <https://homeland.house.gov/files/Testimony-Braun.pdf>, [dostęp: 20.05.2022].

⁸⁶ J. Hernandez, *Terrorism, Drug Trafficking, and the Globalization of Supply*, „Perspectives on Terrorism” 2013, nr 4, s. 42.

⁸⁷ G.J. Knowles, *Threat Analysis: Organized Crime and Narco-Terrorism in Northern Mexico*, „Military Review” 2008, nr 1–2, s. 79.

z tymi, które stosują organizacje powszechnie za terrorystyczne uznane⁸⁸. Analogiczne poglądy wyraził w 2009 roku F.C. Pacheco, który ocenił, że wydarzenia w Meksyku wygenerowały bezprecedensową eskalację przemocy związanej z narkotykami, którą zakwalifikować można do kategorii narkoterroryzmu, zagrażającego suwerenności państwa⁸⁹. Poziom tej eskalacji przemocy jest, jak wskazuje B.J. Phillips, „unikalny w skali świata”⁹⁰. Zamachy bombowe czy ataki skierowane przeciwko politykom występują w wielu miejscach świata, jednakże sięgające dziesiątków tysięcy rocznie liczby ofiar występują jedynie w Meksyku, a wcześniej, w mniejszej jednak skali, w Kolumbii⁹¹. Częstotliwość zamachów, ich otwartość i powszechność są większe, niż te przeprowadzane przez „klasyczne” organizacje terrorystyczne, takie jak *Abu Sayyaf* czy „Tamilskie Tygrysy”, dlatego też określenie działalności karteli jako „narkoterroryzm” jest względem nich adekwatne⁹².

H. Campbell i T. Hansen mówią o meksykańskim narkoterroryzmie jako zjawisku złożonym, które charakteryzuje walka o regionalną kontrolę polityczną jako narzędzie ekspansji od samego obrotu narkotykami do innych form działalności biznesowej i politycznej⁹³. Same natomiast kartele mają dwoistą naturę, albowiem na poziomie operacyjnym i taktycznym działają jak terroryści, jednakże na poziomie strategicznym są perfekcyjnie zarządzanymi przedsiębiorstwami, zaś granica między terroryzmem a działalnością przestępczą jest rozmyta⁹⁴.

Wieloletnia obecność *narcotrafficantes* w społeczeństwach latynoamerykańskich rozwinęła zjawisko określane jako *narcocultura*, ruch kulturalny zbudowany na estetyce działań bossów karteli, ich osobowości i historii walki z państwem. *Narcocultura* jest częściowo odpowiedzialna za spo-

⁸⁸ S.M. Longmire, J.P. Longmire, *Redefining Terrorism: Why Mexican Drug Trafficking is More than Just Organized Crime*, „Journal of Strategic Security” 2008, nr 1, s. 35.

⁸⁹ Zob. F.C. Pacheco, *Narcoterrorism. How has Narcoterrorism Settled in Mexico?*, „Studies in Conflict & Terrorism” 2009, nr 12, s. 1021.

⁹⁰ B.J. Phillips, *Terrorist Tactics by Criminal Organizations. The Mexican Case in Context*, „Perspectives on Terrorism” 2018, nr 1, s. 46.

⁹¹ Ibidem, s. 46–53.

⁹² Zob. G. Martin, *Understanding Terrorism. Challenges, Perspectives and Issues*, Los Angeles 2010, s. 319.

⁹³ Zob. H. Campbell, T. Hansen, *Is Narco-Violence in Mexico Terrorism?*, „Bulletin of Latin American Research” 2014, nr 2, s. 158.

⁹⁴ Zob. A. Salt, *Blurred Lines. Mexican Cartels and the Narco-Terrorism Debate*, „Journal of Military and Strategic Studies” 2017, nr 1, s. 186.

łączną „atrakcyjność” niektórych karteli i ich liderów⁹⁵. Do wzmocnienia narkokultury przyczynia się również popularność parareligijnych figur, takich jak *Santa Muerte*⁹⁶ czy *Jesus Malverde*⁹⁷, „święty” przemysłu narkotykowego. Zjawisko to P.L. Bunker, L.J. Campbel i R.J. Bunker określili mianem „narkokultu”⁹⁸. *Narcocultura* zawiera w sobie jeden, szczególnie wynaturzony, element medialny. Są to tak zwane *narcomensajes*, „narkotykowe wiadomości”, polegające na wystawianiu przez kartele na widok publiczny okaleczonych ciał, niekiedy kilkunastu czy kilkudziesięciu ofiar, z przytwierdzonymi wiadomościami skierowanymi do władz czy do przeciwników⁹⁹. Na fundamencie tak rozumianej „narkokultury” powstała nawet nowa gałąź turystyki – „narkoturystyka”, w ramach której organizowane są wycieczki po miejscach związanych z życiem *los jefes*, szefów karteli¹⁰⁰. Zwraca uwagę, że osoba Pablo Escobara, bossa kartelu Medellin, była w XXI wieku bohaterem co najmniej 20 filmów fabularnych¹⁰¹.

Wyrażam przekonanie, że w omawianym w powyższej części artykułu znaczeniu, narkoterroryzm rozumiany jako stosowanie terrorystycznych metod przez zorganizowane grupy przestępcze zajmujące się produkcją, przemytem i obrotem środkami odurzającymi, nieodłącznie uległ związaniu z krajami Ameryki Łacińskiej. W żadnym innym regionie świata ofiar zjawiska narkoterroryzmu nie liczy się w dziesiątkach tysięcy osób rocznie.

---

⁹⁵ Zob. J.P. Sullivan, *Postscript. Narcocultura, Insurgencies and State Change*, [w:] *Los Caballeros Templarios de Michoacán. Imagery, Symbolism and Narratives*, red. R.J. Bunker, A. Keshvarz, Bethesda 2019, s. 56–61.

⁹⁶ Por. K. Kingsbury, A. Chesnut, *Not Just a Narcosaint: Santa Muerte as Matron Saint of the Mexican Drug War*, „International Journal of Latin American Religions” 2020, nr 4, s. 25–47.

⁹⁷ Por. J.H. Creechan, J. de la Herrán Garcia, *Without God or Law: Narcoculture and belief in Jesús Malverde*, „Religious Studies and Theology” 2005, vol. 24, nr 2, s. 5–57.

⁹⁸ Zob. P.L. Bunker, L.J. Campbel, R.J. Bunker, *Torture, Beheadings, and Narcocultos*, „Small Wars & Insurgencies” 2010, nr 1, s. 145–178.

⁹⁹ Zob. B.J. Phillips, V. Ross, *Narco-Messages. Competition and Public Communication by Criminal Groups*, „Latin American Politics and Society” 2020, nr 1, s. 1–24;

¹⁰⁰ Zob. M.C. Peñalosa Castro, *Narcoturismo, la nueva tendencia a visitar lugares destacados por el narcotráfico. El caso de la ciudad de Medellín*, Las Palmas 2020, s. 1–2.

¹⁰¹ Por. A.A. Alzate Giraldo, C.A. Cardona Cano, P.F. Díaz Arenas, *Imágenes del narcotráfico. 20 adaptaciones audiovisuales de la figura de Pablo Escobar en el siglo XXI. Usos de material de archivo en producciones de narco-ficción y documental*, „Revista de Comunicación” 2021, nr 2, s. 11–28.

NARKOTERRORYZM – FINANSOWANIE TERRORYZMU Z HANDLU NARKOTYKAMI. CASUS AFGANISTANU I BAŁKANÓW

Skupiając się na drugim członie złożonego słowa „narkoterroryzm”, można je zdefiniować, w ślad za amerykańską Agencją do Walki z Narkotykami (United States Drug Enforcement Administration, DEA), jako:

podtyp terroryzmu, w którym grupy terrorystyczne lub związane z nimi osoby uczestniczą bezpośrednio lub pośrednio w uprawie, produkcji, transporcie lub dystrybucji substancji odurzających i pieniędzy pochodzących z tych działań. Ponadto, narkoterroryzm może charakteryzować się udziałem grup lub powiązanych osób w nakładaniu podatków, zapewnianiu zabezpieczenia lub w inny sposób pomaganiu lub podżeganiu do działań związanych z handlem narkotykami w celu wspierania lub finansowania działalności terrorystycznej¹⁰².

Definicja DEA koncentruje się na ugrupowaniach terrorystycznych, zwracając uwagę, że niektóre z nich wykorzystują handel narkotykami w celu uzyskiwania dochodów. Zgodnie z zeznaniami złożonymi przez Dyrektora do Spraw Wywiadu DEA, S.W. Casteela, przed Komisją Sądownictwa Senatu USA, 14 z 36 organizacji uznanych przez Departament Stanu USA za terrorystyczne czerpie zyski z obrotu narkotykami. Oznacza to, iż 39% ugrupowań terrorystycznych aktywnych jest, w różnym stopniu, na polu narkoterroryzmu¹⁰³.

Faktem powszechnie uznanym jest czerpanie przez ugrupowania terrorystyczne dochodów z typowych przestępstw kryminalnych¹⁰⁴, takich jak w szczególności wymuszenia, porwania, operacje przemytnicze na dużą skalę, kradzieże i rozboje, piractwo¹⁰⁵. Znaczenie działalności przestępczej w ekonomii terroryzmu określa J.F. Thony jako kluczowe, precyzując, że największym źródłem dochodu terrorystów jest właśnie handel narkotykami¹⁰⁶. Działalność Al-Kaidy, ISIS, Hezbollahu czy Partii Pracujących Kurdystanu jest w dużej mierze

¹⁰² Zob. A. Hutchinson, *International Drug Trafficking and Terrorism. Testimony Before the Senate Judiciary Committee Subcommittee on Technology, Terrorism, and Government Information*, Washington 2002 (13.02.2002), <https://2001-2009.state.gov/p/inl/rls/rm/9239.htm>, [dostęp: 21.05.2022].

¹⁰³ Zob. S.W. Casteel, op. cit., s. 1–3.

¹⁰⁴ Zob. *Anti-Money Laundering/Combating the Financing of Terrorism – Topics*, “International Monetary Fund”, <https://www.imf.org/external/np/leg/amlcft/eng/aml1.htm>, [dostęp: 31.05.2022].

¹⁰⁵ Zob. L. Napoleoni, *Modern...*, s. 33.

¹⁰⁶ Zob. J.F. Thony, *Money Laundering and Terrorism Financing: An Overview*, „Current Developments in Monetary and Financial Law” 2005, nr 3, s. 245.

finansowana z produkcji narkotyków¹⁰⁷. Ataki terrorystyczne w Madrycie z marca 2004 roku, w wyniku których zginęło około 200 osób, a 1400 osób zostało rannych, zostały sfinansowane w dużej mierze ze sprzedaży haszyszu i ecstasy, pozyskanych od grup przestępczych¹⁰⁸. Można zresztą, na tym tle, postawić tezę o pełnej symbiotycznej kooperacji pomiędzy terrorystami a zorganizowanymi grupami przestępczymi¹⁰⁹. Istnieją ściśle powiązania pomiędzy ugrupowaniami terrorystycznymi a zorganizowanymi grupami przestępczymi zwłaszcza o charakterze etnicznym, na przykład tureckimi czy albańskimi, specjalizującymi się w przemyśle hurtowych ilości środków odurzających¹¹⁰.

Poszukując genezy zjawiska finansowania operacji terrorystycznych z zysków z handlu narkotykami, odnaleźć ją można w Afganistanie, gdzie od lat 80. XX wieku rozpoczęto wielkoobszarowe uprawy maku lekarskiego – surowca do produkcji opium – dla potrzeb pokrywania kosztów walki mudżahedinów z ZSRR¹¹¹.

Na przestrzeni jednej dekady Afganistan został światowym liderem w tym zakresie, a produkcja opium w tym państwie wynosiła już w połowie lat dziewięćdziesiątych XX wieku około 2 500 ton rocznie¹¹². M. Czerniejewska wyraża opinię, że narkobiznes był największym (niemal na skalę światową) efektem rządów talibów. Po zdobyciu przez nich Kabulu w 1997 roku produkcja opium wzrosła do 2 800 ton¹¹³. Szacuje

¹⁰⁷ Zob. C.P. Clarke, *Drugs & Thugs: Funding Terrorism through Narcotics Trafficking*, „Journal of Strategic Security” 2016, nr 3, s. 1–15.

¹⁰⁸ Zob. D. Fuchs, *Spain Says Bombers Drank Water from Mecca and Sold Drugs*, „New York Times” 15.04. 2004, s. A3, <http://www.nytimes.com/2004/04/15/world/spain-says-bombers-drank-water-from-mecca-and-sold-drugs.html?n=Top%2fReference%2fTimes%20Topics%2fSubjects%2fT%2fTerrorism>, [dostęp: 1.06.2022].

¹⁰⁹ Zob. S. Hutchinson, P. O'Malley, *A Crime–Terror Nexus? Thinking on Some of the Links between Terrorism and Criminality*, „Studies in Conflict and Terrorism” 2007, nr 12, s. 1095–1107.

¹¹⁰ Zob. P. Pomianowski, E. Maćkowiak, *Zwalczanie finansowania terroryzmu w świetle prawa obowiązującego w Polsce i we Francji*, „Przegląd Bezpieczeństwa Wewnętrznego” 2012, nr 6, s. 71.

¹¹¹ Zob. J. Kajetanowicz, *Skutki społeczno-polityczne interwencji ZSRR w Afganistanie*, „Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Oficerskiej Wojsk Lądowych im. gen. T. Kościuszki” 2012, nr 3, s. 256.

¹¹² Zob. A. Rashid, *Talibowie. Wojujący islam, ropa naftowa i fundamentalizm w Środkowej Azji*, Kraków 2002, s. 197.

¹¹³ Zob. M. Czerniejewska, *Sytuacja w Afganistanie po obaleniu reżimu talibów*, „Studia Bliskowschodnie” 2008, nr 2, s. 19.

się, że 96% afgańskiej heroiny pochodzi z terenów opanowanych przez ugrupowania terrorystyczne, które sformalizowały gospodarkę narkotykową w celu podniesienia swoich dochodów. Środki pochodzące ze sprzedaży narkotyków wykorzystywano na wsparcie działań militarnych prowadzonych tak z wrogami wewnętrznymi, jak i interweniującymi siłami NATO. Talibowie założyli sieć nowych laboratoriów, rozbudowali również międzynarodowe rynki zbytu i rozwinęli nowe szlaki przerzutowe. Rozpoczęli również, w kooperacji z rosyjskimi grupami przestępczymi, dystrybucję narkotyków przez Azję Środkową do Europy¹¹⁴. Zważyć należy, że pomimo dwudziestoletniej obecności sił NATO w Afganistanie zbiory maku lekarskiego (surowca do produkcji opium) zwiększały się, wzrastając z około: 10 000 ton w roku 2002, przez 200 000 ton w roku 2006, do około 330 000 ton w 2018 roku¹¹⁵.

Po wycofaniu amerykańskich sił zbrojnych z Afganistanu i ponownym przejściu władzy przez talibów w sierpniu 2021 roku, produkcja opium w tym państwie i zakres światowej dystrybucji tego narkotyku wzrosły do tego stopnia, że już na początku roku 2022 odnotowano w USA zmniejszenie sprzedaży leków opioidowych i spadek cen heroiny¹¹⁶. Instytut Unii Europejskiej Studiów nad Bezpieczeństwem (*European Union Institute for Security Studies*, EUISS) to agencja UE, która analizuje kwestie polityki zagranicznej oraz polityki bezpieczeństwa i obrony¹¹⁷. Wedle danych, zaprezentowanych przez EUISS w kwietniu 2022 roku, 85% wszystkich światowych dostaw opium pochodzi właśnie z Afganistanu, a jedna trzecia miejscowości w tym państwie zaangażowana jest w produkcję narkotyku¹¹⁸. Szacuje się, że w samej tylko prowincji Helmand uprawy maku zajmują około 1 200 kilometrów kwadratowych¹¹⁹. Same zyski ze sprzedaży opium przyniosły

¹¹⁴ Zob. Ibidem, s. 20.

¹¹⁵ Zob. U.U. Sunday, *The Taliban and the Political Economy of International Terrorism in Afghanistan*, „International Journal of Development and Public Policy” 2022, nr 1, s. 117.

¹¹⁶ Zob. Z.W. Cheek, *The Impact of Afghan Opium Cultivation on the American Opioid Epidemic*, Lincoln 2022, <https://digitalcommons.unl.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1252&context=honorsembargoed>, [dostęp: 14.05.2022].

¹¹⁷ Instytut Unii Europejskiej Studiów nad Bezpieczeństwem (IUESB), „Unia Europejska” [s.d.], https://european-union.europa.eu/institutions-law-budget/institutions-and-bodies/institutions-and-bodies-profiles/euiss_pl, [dostęp: 15.05.2022].

¹¹⁸ Zob. V.F. Dreikhausen, F. Gaub, *Taliban in or out? Afghanistan in 2025*, „European Union Institute for Security Studies Conflict Series” 2022, nr 2, s. 2.

¹¹⁹ Zob. BBC News, *Afghanistan: How much opium is produced and what's the Taliban's record?*, „BBC News”, 25.08.2021, <https://www.bbc.com/news/world-asia-58308494>, [dostęp: 15.05.2022].

talibom w 2021 roku około 2,7 mld dolarów. Dodatkowo, według raportu Biura Narodów Zjednoczonych ds. Narkotyków i Przestępczości (*United Nations Office on Drugs and Crime*, UNDOC) z 2021 roku, przedmiotem kolejnej troski jest okoliczność, że w związku z wysyceniem światowego rynku heroiny, pod rządami talibów rozpoczęto produkcję narkotyków syntetycznych, w szczególności metaamfetaminy¹²⁰.

Niezależnie w proceder produkcji narkotyków włączył się od połowy drugiej dekady XXI wieku kolejny aktor: odłam Państwa Islamskiego – tak zwana Prowincja Chorasán (*ISIS Khorasan*, ISIS-K). Ugrupowanie to wykorzystuje wewnętrzną destabilizację Afganistanu do rozwoju swoich struktur w regionie i osłabienia talibów oraz sprzymierzonej z nimi Al-Kaidy¹²¹. „Prowincja Chorasán”, według danych londyńskiego *Centre for the Response to Radicalisation and Terrorism*, otrzymała tylko w 2016 roku kwotę 120 milionów dolarów od darczyńców¹²². ISIS-K finansuje swoją działalność przede wszystkim jednak z handlu narkotykami¹²³.

Już zresztą w 2004 roku UNDOC wydał raport odnośnie powiązań pomiędzy międzynarodowym terroryzmem, handlem narkotykami a zorganizowaną przestępczością, w którym zwrócono uwagę na rosnące uzależnienie organizacji terrorystycznych od dochodów uzyskiwanych z narkotyków. UNDOC wskazał w szczególności jako krytyczny w skali świata właśnie *casus* handlu heroiną w Afganistanie i wykorzystywaniu szlaków przemytniczych prowadzących poprzez południowe obrzeża dawnego ZSRR, aż do Bałkanów. Wielkość obrotu oszacowano na 30 miliardów dolarów¹²⁴.

¹²⁰ Zob. United Nations Office on Drugs and Crime, *Drug situation in Afghanistan 2021: Latest findings and emerging threats*, „UNDOC Research Brief” 2021, nr 11, s. 6, https://www.unodc.org/documents/data-and-analysis/Afghanistan/Afghanistan_brief_Nov_2021.pdf, [dostęp: 15.05.2022].

¹²¹ Zob. A. Legieć, *Perspektywy rozwoju tzw. Państwa Islamskiego w Afganistanie*, „Biuletyn Polskiego Instytutu Spraw Międzynarodowych” 2021, nr 173, s. 1–2.

¹²² Zob. S. Ashraf, *ISIS Khorasan. Presence And Potential In The Afghanistan-Pakistan Region*, “The Henry Jackson Society”, London 2017, s. 17.

¹²³ Zob. N. Ibrahim, S. Akbarzadeh, *Intra-Jihadist Conflict and Cooperation: Islamic State–Khorasan Province and the Taliban in Afghanistan*, „Studies in Conflict and Terrorism” 2020, nr 12, s. 1086–1107.

¹²⁴ *UN Warns About Nexus Between Drugs, Crime and Terrorism*, “United Nations Meetings Coverage and Press Releases” SOC/CP/311, 1.10.2004, <https://www.un.org/press/en/2004/soccp311.doc.htm>, [dostęp: 20.05.2022].

Główny szlak przerzutowy heroiny produkowanej w Afganistanie tak przez rząd talibów, jak i inne ugrupowania terrorystyczne do Europy, wiedzie przez Iran, Turcję i Kaukaz, a następnie Bałkany¹²⁵. Szlak ten został zmonopolizowany w znacznym stopniu przez mafie etniczne: turecką i albańską. Ta ostatnia kontroluje według Interpolu 60% europejskiego obrotu heroiną¹²⁶. Taka symbiotyczna relacja między organizacjami terrorystycznymi a grupami przestępczymi zajmującymi się handlem narkotykami jest obustronnie korzystna. Umożliwia wymianę narkotyków na broń i korzystanie z tych samych szlaków przemytu i zasobów ludzkich. Stosowane są zresztą podobne metody w zakresie przekazywania środków majątkowych i prania pieniędzy¹²⁷.

Europa Południowo-Wschodnia to bardzo złożony region, targany od stuleci konfliktami na tle etnicznym i religijnym¹²⁸. Bałkany Zachodnie (Bośnia i Hercegowina, Serbia, Czarnogóra, Albania) są uważane za „bramę przestępczości zorganizowanej do Europy”, co rodzi również ryzyko potencjalnej działalności terrorystycznej na tym obszarze lub z niego emanującej. T. Busuncian ocenia, że największym zagrożeniem w tym regionie są związki terroryzmu z przestępczością zorganizowaną, zapewniające nie tylko źródło finansowania, ale także podstawę do rekrutacji nowych ludzi i wsparcia materialnego¹²⁹.

Strategiczne położenie regionu między Europą Zachodnią a Bliskim Wschodem nadaje szczególny wymiar tym powiązaniom. Kanadyjski instytut Centrum dla Pokoju na Bałkanach (*Centre for Peace in the Balkans*) jednoznacznie wykazuje udział albańskich mafii w finansowaniu terroryzmu środkami pochodzącymi z handlu narkotykami. Europa Południowo-Wschodnia jest *sui generis* pomostem między Bliskim Wschodem, producentami narkotyków z Azji Środkowej a rynkiem konsumentów narkotyków w Europie Zachodniej. Szlakiem bałkańskim heroina podróżuje przez Afganistan na rynki

¹²⁵ Zob. United Nations Office on Drugs and Crime, *Drug situation...*, s. 4.

¹²⁶ Zob. S. Żywna, *Niepodległe Kosowo – finał, czy zarzewie nowych konfliktów*, „Rocznik Bezpieczeństwa Wewnętrznego” 2009/2010, s. 242–245.

¹²⁷ Zob. T. Busuncian, *Terrorist Routes in South Eastern Europe*, „Connections. The Quarterly Journal” 2007, vol. 6, nr 1, s. 91.

¹²⁸ Zob. R. Bobkier, *Islam a III Rzesza: muzułmańska Dywizja Waffen-SS Handschar*, [w:] *Przemiany państwa i prawa. Wyzwania współczesności*, red. A. Ławniczak, A. Preisner, Lublin 2014, s. 161.

¹²⁹ Zob. T. Busuncian, op. cit., s. 91.

państw UE¹³⁰. Dodatkowym czynnikiem zwiększającym atrakcyjność dostaw narkotyków do Europy jest okoliczność, iż w Europie ich ceny są przeciętnie o 50% wyższe, niż w USA¹³¹. Zgodnie z najnowszym raportem Europejskiego Centrum Monitorowania Narkotyków i Narkomanii (EMCDDA) w 2019 roku w Unii Europejskiej skonfiskowano łącznie 7,9 ton heroiny o wartości hurtowej 553 mln euro, a detalicznej 1,1 mld euro. Natomiast w samej tylko Turcji, położonej na „afgańsko-bałkańskim” szlaku narkotykowym, skonfiskowano jej w tymże roku ponad 20 ton¹³².

Dochody generowane przez przestępczość zorganizowaną zapewniają grupom terrorystycznym stały dopływ funduszy. Skutkuje to koniecznością ujęcia wysiłków na rzecz wyeliminowania handlu narkotykami w ramy „globalnej walki z terroryzmem”. Przykład bałkański pokazuje, jak trudne jest rozróżnienie pomiędzy grupami terrorystycznymi a zorganizowanymi grupami przestępczymi, ponieważ ich taktyki działania pokrywają się. Na przykładzie zdominowanych przez islam obszarów Bałkanów można wręcz mówić o narodzinach nowej „hybrydy”: rodzimej, zorganizowanej przestępczości klanowej i „importowanego” z Afganistanu terroryzmu¹³³. Pochodzenie tego nietypowego zjawiska jest dwojakie.

Po pierwsze: socjalistyczna Jugosławia, aż do jej dezintegracji, oskarżana była o wspieranie międzynarodowego terroryzmu¹³⁴. Władze tego państwa zapewniać miały bezpieczny pobyt terroryście Carlosowi i członkom ugrupowań Baader-Meinhof i Czerwone Brygady. W Jugosławii funkcjonowały bazy szkoleniowe dla palestyńskich terrorystów¹³⁵. Umożliwiało to z pewnością lokalnym wyznawcom islamu – zwłaszcza tym zatrudnionym w aparacie państwowym i służbach bezpieczeństwa, zaangażowanych *ex definitione* w organizowanie takich baz – nawiązywanie kontaktów w świecie radykalnych bojowników.

¹³⁰ Zob. *Balkan-Albania-Kosovo-Heroin-Jihad*, „The Center for Peace in the Balkans Research Analysis” 2000, nr 5, www.balkanpeace.org/our/our3.html, [dostęp 19.05.2022].

¹³¹ Zob. M. Majewski, *Przemyt środków odurzających i substancji psychotropowych w przesyłkach skonteneryzowanych do portów morskich Unii Europejskiej na przykładzie kokainy*, „Rocznik Bezpieczeństwa Międzynarodowego” 2021, nr 1, s. 125–126.

¹³² Zob. *Europejski raport narkotykowy 2021. Tendencje i osiągnięcia*, Luksemburg 2021, s. 30–31.

¹³³ Zob. *UN Warns...*

¹³⁴ Zob. I. Lučić, *Bosnia and Herzegovina and Terrorism*, „National Security and the Future” 2001, nr 3–4, s. 112.

¹³⁵ Zob. *Ibidem*, s. 114.

Po drugie: wskazuję na okoliczność, że w latach 90. XX wieku strategia Al-Kaidy polegała nie tylko na walce z „wielkim szatanem” (USA), lecz także na wspieraniu bojowników islamskich na całym świecie poprzez udzielanie im pomocy finansowej i broni, a także na prowadzeniu szkoleń, rekrutacji i wysyłaniu wolontariuszy¹³⁶.

Jednak jednym z głównym celów dżihadystów były Bałkany Zachodnie, postrzegane jako „wrota” do Europy i baza do ataków na Europę Zachodnią¹³⁷. Islamscy radykałowie planowali utworzenie na terenie Bałkanów Zachodnich „bałkańskiego kalifatu” obejmującego Albanie, Bośnię i Hercegowinę, Kosowo i Północną Macedonię¹³⁸.

Sposobnością do tego okazała się krwawa wojna domowa na tle etniczno-religijnym, która wybuchła w roku 1992 w Bośni i Hercegowinie. Początkowy brak zdecydowania administracji USA co do angażowania się w to starcie zbrojne, umożliwił nieograniczony napływ mudżahedinów na Bałkany¹³⁹. Około 5 000 islamskich ochotników z Afganistanu, a także Arabii Saudyjskiej, Pakistanu, Turcji i Algierii zostało wysłanych w rejon konfliktu¹⁴⁰. Za pośrednictwem Agencji Pomocy Trzeciego Świata (*Third World Relief Agency*, TWRA) dostarczono do Bośni 200 000 sztuk broni palnej i łącznie 6 miliardów dolarów¹⁴¹.

Niezależnie od sunnickiej Al-Kaidy w dostarczanie broni walczącym bałkańskim muzułmanom włączył się również szyicki Iran, który wysłał 400 osobowy oddział Gwardii Republikańskiej oraz broń i amunicję¹⁴².

¹³⁶ Zob. R. Gunaratna, *Inside Al Qaeda. Global Network of Terror*, New York 2003, s. 131–132.

¹³⁷ Zob. G.N. Bardos, *Balkan Blowback? Osama bin Laden and Southeastern Europe*, „Mediterranean Quarterly” 2002, vol. 13, nr 1, s. 44.

¹³⁸ Zob. Ibidem, s. 45.

¹³⁹ Zob. M. Fiszer, *Święta wojna w Bośni i Hercegowinie – geneza, aktorzy, zagrożenia*, „Politeja” 2015, nr 9, s. 205.

¹⁴⁰ Zob. M. Hajdinjak, *Smuggling in Southeast Europe: The Yugoslav Wars and the Development of Regional Criminal Networks in the Balkans*, „Center for the Study of Democracy Reports” 2002, nr 10, s. 10.

¹⁴¹ Zob. *Schriftliche Anfrage der Abgeordneten Dr. Susanne Winter, Kolleginnen und Kollegen an die Bundesministerin für Inneres betreffend Hasan Cengic und die TWRA (Third World Relief Agency)*, Nationalrat – XXIV GPANfragen 13651/J z dnia 25.01.2013, https://www.parlament.gv.at/PAKT/VHG/XXIV/J/J_13651/fname_285507.pdf, [dostęp: 18.05.2022].

¹⁴² Zob. M. Chossudovsky, *Osamagate*, „Peace Research” 2001, nr 2, s. 36.

Dzięki wsparciu zewnętrznemu w Bośni utworzono oddziały arabskie i afgańskie¹⁴³. Na zajętych przez siebie terenach wojska islamskie próbowały wprowadzić surowe reguły religijne i zwyczajowe, zmuszając mieszkańców do życia zgodnie z prawem szariat¹⁴⁴. Po zakończeniu wojny porozumieniem pokojowym w Dayton z dnia 21 listopada 1995 roku, warunki tego traktatu przewidywały opuszczenie Bośni przez zagranicznych uczestników walk¹⁴⁵, jednak w regionie pozostało od 2 000 do 6 000 bojowników¹⁴⁶, którym bośniackie władze przyznały obywatelstwo¹⁴⁷. Tym samym Bośnia została kluczowym miejscem schronienia dla dżihadystów w Europie, miejscem rekrutacji kolejnych członków ugrupowań terrorystycznych, ich szkolenia i planowania ataków¹⁴⁸, a wręcz, jak określa to A. Krzak „fabryką” do produkcji terrorystów¹⁴⁹.

W roku 2013 jeden z przywódców Al-Kaidy, Ajman Al Zawahiri, ogłosił przyjęcie planu „Bałkany 2020”¹⁵⁰. Plan polegać miał na budowie na obszarze Bośni i Hercegowiny, Kosowa i Albanii *sui generis* infrastruktury terrorystycznej, budowę ośrodków szkoleniowych oraz pozyskiwanie bojowników do „białego jihu”, czyli osób o europejskim wyglądzie i jasnych włosach¹⁵¹. Zamierzenia miały być finansowane z obrotu narko-

¹⁴³ Zob. R. K. Cragin, S. Stipanovich, *Metastases: Exploring the impact of foreign fighters in conflicts abroad*, „Journal of Strategic Studies” 2019, nr 3–4, s. 405.

¹⁴⁴ Zob. D. Gibas-Krzak, *Terroryzm na Bałkanach. Geneza – nurty – prognozy*, „Przegląd Bezpieczeństwa Wewnętrznego”, 2018, nr 19, s. 93–94.

¹⁴⁵ Zob. A. Jagiełło, J. Tondera, *Uśpiony konflikt. Bośni i Hercegowiny 20 lat niepodległości*, „Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Oficerskiej Wojsk Lądowych we Wrocławiu” 2013, nr 1, s. 15–23.

¹⁴⁶ Zob. D. Džamić, *Psi rata na Balkanu. Strani plaćenici u ratnim sukobima na prostorima bivše Jugoslavije*, Beograd 2001, s. 247.

¹⁴⁷ Zob. K. Erjavec, *The Bosnian war on terrorism*, „Journal of Language and Politics” 2009, nr 1, s. 5–27.

¹⁴⁸ Zob. Ibidem, s. 25.

¹⁴⁹ Zob. A. Krzak, *Niebezpieczeństwo terroryzmu dla państw narodowych na Bałkanach*, [w:] *Problemy bezpieczeństwa wewnętrznego i bezpieczeństwa międzynarodowego*, red. K.M. Książkowski, Warszawa 2009, s. 439.

¹⁵⁰ Zob. B. Dukić, *Politički islam (islamizam), terorizam i utjecaj islamskih zemalja u Bosni i Hercegovini*, „National Security and the Future” 2020, nr 1–2, s. 58–59.

¹⁵¹ Zob. V. Azinovic, *Challenges to International Security: The Case of Bosnia-Herzegovina*, “HUMSEC. Integrating and Strengthening the European Research Areas. Second Annual Conference on Human Security” 2009, s. 1, https://www.files.ethz.ch/isn/102350/7_Azinovic.pdf, [dostęp: 20.05.2022]; *White Al Qaeda in Kosovo*, „Radical

tykami¹⁵². Plan „Bałkany 2020” został wdrożony w życie i, przynajmniej częściowo, zrealizowany, co przyznał raport Komisji Spraw Zagranicznych Senatu USA (*Senate Committee on Foreign Relations*) z roku 2017¹⁵³.

Jednocześnie dżihadysty zdołali „wykuć” kluczowy dla nich sojusz z mafiami włoskimi¹⁵⁴ i wejść w szereg wspólnych przedsięwzięć narkotykowych z bałkańskimi grupami przestępczymi¹⁵⁵, zwłaszcza tymi z Albanii i Kosowa. Oba, pogrążone w bezprawiu kraje, cechowały się występowaniem opartych na stosunkach klanowych organizacji przestępczych oraz pozostawały ośrodkiem względnej swobody dla przestępców i centrum prania brudnych pieniędzy, przemytu narkotyków, handlu bronią i handlu ludźmi¹⁵⁶.

Nie ulega wątpliwości, że niedostatki w zakresie bezpieczeństwa wewnętrznego, które pozwalają na funkcjonowanie ugrupowań terrorystycznych, umożliwiają, tym bardziej, prosperowanie zorganizowanej przestępczości. Koronnym przykładem tego stanu rzeczy są właśnie Bałkany¹⁵⁷.

PODSUMOWANIE

Narkoterroryzm, w obu omawianych w niniejszym opracowaniu znaczeniach, rodzić może niebezpieczeństwa dla Polski. Wprawdzie całą Europę Środkowo-Wschodnią określa się w literaturze naukowej jako „strefę wolną od terroryzmu”, nie oznacza to jednak, że ryzyko jego wystąpienia nie istnieje w regionie. Proamerykańska i proizraelska zarazem polityka rządów państw Grupy Wyszehradzkiej (V4) – połączona z udziałem ich sił zbrojnych w szeregu interwencji amerykańskich – rodzić może ryzyko radykalizacji

---

Islam Monitor in Southeast Europe” 15.12.2015, <http://www.pakistanchristianpost.com/headlinenews.php?hnewsid=2758>, [dostęp: 20.05.2022].

¹⁵² Zob. D. Gibas-Krzak, op. cit., s. 235.

¹⁵³ Zob. M. Ruge, *Radicalization Among Muslim Communities in the Balkans: Trends and Issues*, Senate Committee on Foreign Relations Subcommittee on Europe and Regional Security Cooperation, Hearing on: Southeast Europe: Strengthening Democracy and Countering Malign Foreign Influence, 14.07.2017, https://www.foreign.senate.gov/imo/media/doc/061417_Ruge_Testimony_REVISIED_II.pdf, [dostęp: 21.05.2022].

¹⁵⁴ Zob. F. Haliti, *The Organized Crime in Western Balkans in the Age of Globalization – Trafficking in Narcotics and Money Laundry*, „Prizren Social Science Journal” 2021, nr 2, s. 60.

¹⁵⁵ Zob. L. Napoleoni, *Foreword*, [w:] Ch. Deliso, *The Coming Balkan Caliphate. The Threat of Radical Islam to Europe and the West*, London 2007, s. ix.

¹⁵⁶ Zob. Ch. Deliso, s. 35, 70, 116.

¹⁵⁷ Zob. T. Archer, *International Terrorism and Finland*, Helsinki 2004–2005, s. 74–75, FIIA report, nr 7.

wśród lokalnych, nielicznych zresztą, wyznawców islamu¹⁵⁸. Podobną opinię wyraża M.S. Stempień, która określa zagrożenie atakami w Polsce, Czechach, na Słowacji i na Węgrzech jako „definitywnie mniej istotne”, niż w USA czy w państwach Europy Zachodniej¹⁵⁹. Z drugiej jednak strony, według raportu UNDOC z 2015 roku, to przez Polskę przechodzi tak zwana północna gałąź bałkańskiego szlaku przemytu afgańskiej heroiny do Europy Zachodniej¹⁶⁰. Dodatkowo Polska

znalazła się w obszarze zainteresowania południowoamerykańskich karteli narkotykowych z powodu, jak wskazuje W. Pływaczewski, jej centralnego położenia, gwałtownego rozwoju kontaktów międzynarodowych oraz liberalnego prawa dotyczącego przestępczości narkotykowej. Jednocześnie rola naszego państwa jako kraju wykorzystywanego do transferu narkotyków będzie się sukcesywnie zwiększać w związku z uszczelnianiem południowych granic Unii Europejskiej¹⁶¹.

Biorąc pod uwagę okoliczność, że *sui generis* styczność Polski z oboma formami zjawiska już istnieje, wydaje się, iż konieczna byłaby szersza debata dotycząca narkoterroryzmu – podjęcie na gruncie rodzimego piśmiennictwa pełniejszych prób jego zdefiniowania, jak również, ewentualnie, rozważenie, czy wymagane jest wprowadzenie tego terminu do polskiego języka prawnego.

---

¹⁵⁸ Zob. M. Mareš, *Terrorism-Free Zone in East Central Europe? Strategic Environment, Risk Tendencies, and Causes of Limited Terrorist Activities in the Visegrad Group*, „Terrorism and Political Violence” 2011, nr 2, s. 233–253.

¹⁵⁹ Zob. M.S. Stempień, *How Limited Is the Terrorist Threat in the Visegrad Group Member States? Terrorist Activities in the V4 in the Light of the Global Terrorism Database and Its Social Impact*, „The Journal of Slavic Military Studies” 2020, nr 2, s. 198–213.

¹⁶⁰ Zob. *Drug Money: the illicit proceeds of opiates trafficked on the Balkan route*, Vienna 2015, s. 20.

¹⁶¹ W. Pływaczewski, *Współczesne trendy przestępczości zorganizowanej w Europie (analiza wybranych zjawisk przestępczych z uwzględnieniem zadań Agencji Unii Europejskiej ds. Współpracy Organów Ścigania – Europol)*, „Studia Prawnoustrojowe” 2021, nr 52, s. 395.

BIBLIOGRAFIA

- Al Asyari H., *The Evolution of Cyberterrorism: Perspectives and Progress from the European Union and Association of Southeast Asian Nation*, „Jurnal Hukum Ius Quia Iustum” 2022, nr 1, s. 1–23, <https://doi.org/10.20885/iustum.vol29.iss1.art1>.
- Alzate Giraldo A.A., Cardona Cano C.A., Díaz Arenas P.F., *Imágenes del narcotráfico. 20 adaptaciones audiovisuales de la figura de Pablo Escobar en el siglo XXI. Usos de material de archivo en producciones de narco-ficción y documental*, „Revista de Comunicación” 2021, nr 2, s. 11–28, <http://dx.doi.org/10.26441/rc20.2-2021-a1>.
- Anti-Money Laundering/Combating the Financing of Terrorism – Topics, “International Monetary Fund”, <https://www.imf.org/external/np/leg/amlcft/eng/aml1.htm>, [dostęp: 31.05.2022].
- Antonów R., *Charakterystyka współczesnego terroryzmu*, „Studia nad Autorytaryzmem i Totalitaryzmem” 2015, nr 4.
- Antonów R., *Handel ludźmi a bezpieczeństwo człowieka we współczesnym świecie*, „Studia nad Autorytaryzmem i Totalitaryzmem” 2013, vol. 35, nr 4., s. 61–79.
- Aranda S.M., *Stories of Drug Trafficking in Rural Mexico: Territories, Drugs and Cartels in Michiacan*, „European Review of Latin American and Caribbean Studies” 2013, nr 94, s. 43–66.
- Archer T., *International Terrorism and Finland, Helsinki 2004–2005, FIIA report*, nr 7.
- Ashraf S., *ISIS Khorasan. Presence and Potential in The Afghanistan-Pakistan Region*, “The Henry Jackson Society”, London 2017.
- Atuesta L.H., Pérez-Dávila Y.S., *Fragmentation and Cooperation: The Evolution of Organized Crime in Mexico*, „Trends in Organized Crime” 2017, nr 3, s. 1–27.
- Azinovic V., *Challenges to International Security: The Case of Bosnia-Herzegovina*, “HUMSEC. Integrating and Strengthening the European Research Areas. Second Annual Conference on Human Security” 2009, https://www.files.ethz.ch/isn/102350/7_Azinovic.pdf, [dostęp: 20.05.2022], s. 1–4.
- Baker R., *Money Laundering and Flight Capital: The Impact on Private Banking*, Senate Committee on Governmental Affairs, “Testimony”, 10.11.1999, <http://www.brook.edu>, [dostęp: 31.05.2022].

- Balkan-Albania-Kosovo-Heroin-Jihad*, „The Center for Peace in the Balkans Research Analysis” 2000, nr 5, www.balkanpeace.org/our/our3.html, [dostęp: 19.05.2022].
- Bardos G.N., *Balkan Blowback? Osama bin Laden and Southeastern Europe*, „Mediterranean Quarterly” 2002, vol. 13, nr 1, s. 44–53.
- BBC News, *Afghanistan: How much opium is produced and what's the Taliban's record?*, “BBC News”, 25.08.2021, <https://www.bbc.com/news/world-asia-58308494>, [dostęp: 15.05.2022].
- Białek T., *Terroryzm. Manipulacja strachem*, Warszawa 2005.
- Björnehed E., *Narco-Terrorism: The Merger of the War on Drugs and the War on Terror*, „Global Crime” 2004, nr 3–4, s. 305–324.
- Bobkier R., *Islam a III Rzesza: muzułmańska Dywizja Waffen-SS Hand-schar*, [w:] *Przemiany państwa i prawa. Wyzwania współczesności*, red. A. Ławniczak, A. Preisner, Lublin 2014.
- Borkowski R., *Terroryzm ponowoczesny. Studium z antropologii polityki*, Toruń 2006.
- Boyce D., *Narco-Terrorism*, „FBI Law Enforcement Bulletin” 1987, nr 11.
- Braun M.A., *Iran, Hezbollah and the Threat to the Homeland: Hearing Before the High Committee On Homeland Security*, 21.03.2012, <https://homeland.house.gov/files/Testimony-Braun.pdf>, [dostęp: 20.05.2022].
- Bunker P.L., Campbel L.J., Bunker R.J., *Torture, Beheadings, and Narcocultos*, „Small Wars & Insurgencies” 2010, nr 1, s. 145–178, <https://doi.org/10.1080/09592310903561668>.
- Bush G.W., *President Freezes Terrorist Assets*, “The White House Press Briefing”, 24.09.2001, <http://georgewbush-whitehouse.archives.gov/news/releases/2001/09/20010924-4.html>, [dostęp: 31.05.2022].
- Bush G.W., *President George W. Bush's Address To Congress And The Nation On Terrorism 20 September 2001*, <http://www.whitehouse.gov>, [dostęp: 31.05.2022].
- Busuncian T., *Terrorist Routes in South Eastern Europe*, „Connections. The Quarterly Journal” 2007, vol. 6, nr 1, s. 85–102.
- Campbell H., Hansen T., *Is Narco-Violence in Mexico Terrorism*, „Bulletin of Latin American Research” 2014, nr 2.
- Casteel S.W., *Narco-Terrorism: International Drug Trafficking and Terrorism a Dangerous Mix*, “GPO”, Washington 2003 (20.05.2003), <https://www.govinfo.gov/content/pkg/CHRG-108shrg90052/pdf/CHRG-108shrg90052.pdf>, [dostęp: 20.05.2022].

- Cheek Z.W., *The Impact of Afghan Opium Cultivation on the American Opioid Epidemic*, Lincoln 2022.
- Chicos O., *The Concept of Narcoterrorism and Its Implications*, „Law Annals Titu Maiorescu University” 2015, nr 38.
- Chojnowski L., *The Origins and Waves of Terrorism*, „Scientific Journal Bielsko-Biala School of Finance and Law” 2017, nr 4.
- Chossudovsky M., *Osamagate*, „Peace Research” 2001, nr 2.
- Cisar J., *Narcoterrorism: How Drug Trafficking and Terrorism Intersect*, „Journal of Homeland and National Security Perspectives” 2014, nr 2.
- Clarke C.P., *Drugs & Thugs: Funding Terrorism through Narcotics Trafficking*, „Journal of Strategic Security” 2016, nr 3.
- Combs C.C., Slann M., *Encyclopedia of Terrorism. Revisited Edition*, New York–Boston–Massachusetts 2007.
- Correa-Cabrera G., *The Spectacle of Drug Violence: American Public Discourse, Media, and Border Enforcement in the Texas-Tamaulipas Border Region During Drug-War Times*, „Norteamérica” 2012, nr 2.
- Correa-Cabrera G., Garrett T., Keck M., *Administrative Surveillance and Fear: Implications for U.S.-Mexico Border Relations and Governance*, „European Review of Latin American and Caribbean Studies” 2014, nr 96.
- Cragin R.K., Stipanovich S., *Metastases: Exploring the impact of foreign fighters in conflicts abroad*, „Journal of Strategic Studies” 2019, nr 3–4.
- Creechan J.H., Herrán Garcia J. de la, *Without God or Law: Narcoculture and belief in Jesús Malverde*, „Religious Studies and Theology” 2005, vol. 24, nr 2, DOI: 10.1558/rsth.v24i2.5.
- Czerniejewska M., *Sytuacja w Afganistanie po obaleniu reżimu talibów*, „Studia Bliskowschodnie” 2008, nr 2.
- Czerny M., *Region peryferyjny wobec procesów globalizacji – eksploatacja surowców i zjawisko rugowania rdzennych mieszkańców Chocó z ich ziemi (w Kolumbii)*, „Studia z Geografii Politycznej i Historycznej” 2016, tom 5 (rocznik).
- Deliso Ch., *The Coming Balkan Caliphate. The Threat of Radical Islam to Europe and the West*, London 2007.
- Dishman Ch., *The Leaderless Nexus: When Crime and Terror Converge*, „Studies in Conflict and Terrorism” 2005, nr 3.
- Dorransoro G., *Revolution Unending. Afghanistan: 1979 to the Present*, London 2005.
- Dreikhausen V.F., Gaub F., *Taliban in or out? Afghanistan in 2025*, „European Union Institute for Security Studies Conflict Series” 2022, nr 2.

- Dukić B., *Politički islam (islamizam), terorizam i utjecaj islamskih zemalja u Bosni i Hercegovini*, „National Security and the Future” 2020, nr 1–2.
- Duncan G., Sosa S., Fortou J.A., *Terrorism and organized crime in Colombia*, [w:] *The Nexus Between Organized Crime and Terrorism*, red. L. Paoli, C. Fijnaut, J. Wouters, New York 2022.
- Džamić D., *Psi rata na Balkanu. Strani plaćenici u ratnim sukobima na prostoru bivše Jugoslavije*, Beograd 2001.
- Ehrenfeld R., *Narco-terrorism and the Cuban Connection*, Washington 1988.
- Ehrenfeld R., *Narcoterrorism*, New York 1990.
- Erjavec K., *The Bosnian war on terrorism*, „Journal of Language and Politics” 2009, nr 1.
- Esposito A., *Murders in Mexico hit record as Lopez Obrador seeks justice system reform*, “Reuters”, 21.01.2020, <https://www.reuters.com/article/us-mexico-violence-murders-idUSKBN1ZK07C>, [dostęp: 22.05.2022].
- Europejski raport narkotykowy 2021. Tendencje i osiągnięcia*, Luksemburg 2021.
- Fernández Velázquez J.A., *El narcotráfico en Los Altos de Sinaloa (1940–1970)*, Veracruz 2018.
- Fiedler R., *Wpływ czynników wewnętrznych i zewnętrznych na rozwój terroryzmu w Azji Centralnej*, „Przegląd Strategiczny” 2017, nr 10.
- Fijałkowski-Myszyński M., Dynak F., Dąbrowska E., *Historia FARC: pomiędzy partyzantką a terroryzmem*, [w:] *Badania nad terroryzmem*, red. A. Gasztold, M. Stachoń, Warszawa 2022.
- Fiszer J.M., *Terroryzm jako zagrożenie dla bezpieczeństwa euroatlantyckiego i nowego ładu międzynarodowego*, [w:] *System euroatlantycki w wielobiegunowym ładzie międzynarodowym*, red. J.M. Fiszer, P. Olszewski, Warszawa 2013.
- Fiszer M., *Święta wojna w Bośni i Hercegowinie – geneza, aktorzy, zagrożenia*, „Politeja” 2015, nr 9.
- Freeman M., *The Sources of Terrorist Financing: Theory and Typology*, „Studies in Conflict & Terrorism” 2011, nr 6.
- Fuchs D., *Spain Says Bombers Drank Water from Mecca and Sold Drugs*, „New York Times”, 15.04.2004, s. A3, <http://www.nytimes.com/2004/04/15/world/spain-says-bombers-drank-water-from-mecca-and-sold-drugs.html?n=Top%2fReference%2fTimes%20Topics%2fSubjects%2fT%2fTerrorism>, [dostęp: 1.06.2022].
- Gaffney F., *Narcoterrorism in Colombia*, [w:] *Historical Perspectives on Organized Crime and Terrorism*, red. J. Windle et al., London–New York 2018.

- Gibas-Krzak D., *Terroryzm na Bałkanach. Geneza – nurty – prognozy*, „Przegląd Bezpieczeństwa Wewnętrznego” 2018, nr 19.
- Gierszewski J., *Postrzeżenie i podział terroryzmu na podstawie przeglądu definicji*, „Acta Pomerania” 2012, nr 4.
- Gonzalbo F.E., *Narco-terrorismo: la fabrica de la opinion publica*, „Revista de historia internacional” 2012, nr 50.
- Grajales J., *Private Security and Paramilitarism in Colombia. Governing in the Midst of Violence*, „Journal of Politics in Latin America” 2017, nr 3.
- Grundel K.Ch., Kleinschmidt J., *Organisierte Kriminalität, Drogenhandel und Gewaltkonflikte*, [w:] *Das politische System Mexicos*, red. B. Schröter, Wiesbaden 2015.
- Gunaratna R., *Inside Al Qaeda. Global Network of Terror*, New York 2003.
- Hajdinjak M., *Smuggling in Southeast Europe: The Yugoslav Wars and the Development of Regional Criminal Networks in the Balkans*, „Center for the Study of Democracy Reports” 2002, nr 10.
- Hartelius J., *Narcoterrorism*, [w:] *Crime threatening the rule of law*, red. J. Hartelius, Stockholm, 2007.
- Hernandez J., *Terrorism, Drug Trafficking, and the Globalization of Supply*, „Perspectives on Terrorism” 2013, nr 4, <https://digitalcommons.unl.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1252&context=honorsembargoed>, [dostęp: 14.05.2022].
- Hutchinson A., *International Drug Trafficking and Terrorism. Testimony Before the Senate Judiciary Committee Subcommittee on Technology, Terrorism, and Government Information*, Washington 2002 (13.02.2002), <https://2001-2009.state.gov/p/inl/rls/rm/9239.htm>, [dostęp: 21.05.2022].
- Hutchinson S., O'Malley P., *A Crime-Terror Nexus? Thinking on Some of the Links between Terrorism and Criminality*, „Studies in Conflict and Terrorism” 2007, nr 12.
- Ibrahimi N., Akbarzadeh S., *Intra-Jihadist Conflict and Cooperation: Islamic State-Khorasan Province and the Taliban in Afghanistan*, „Studies in Conflict and Terrorism” 2020, nr 12.
- Institut Unii Europejskiej Studiów nad Bezpieczeństwem (IUESB)*, „Unia Europejska” [s.d.], https://european-union.europa.eu/institutions-law-budget/institutions-and-bodies/institutions-and-bodies-profiles/eu-iss_pl, [dostęp: 15.05.2022]
- Jagiello A., Tondera J., *Uśpiony konflikt. Bośni i Hercegowiny 20 lat niepodległości*, „Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Oficerskiej Wojsk Łądoczych we Wrocławiu” 2013, nr 1.

- Johnson J., *11th September, 2001: will it make a difference to the global anti-money laundering movement?*, „Journal of Money Laundering Control” 2002, nr 1.
- Kajetanowicz J., *Skutki społeczno-polityczne interwencji ZSRR w Afganistanie*, „Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Oficerskiej Wojsk Lądowych im. gen. T. Kościuszki” 2012, nr 3.
- Kardis K., Pauliuchuk Y., *Zagrożenia mające wpływ na bezpieczeństwo społeczne państwa*, „Współczesne Problemy Zarządzania” 2018, nr 12.
- Kingsbury K., Chesnut A., *Not Just a Narcosaint: Santa Muerte as Matron Saint of the Mexican Drug War*, „International Journal of Latin American Religions” 2020, nr 4.
- Klein M., *Lateinamerika, die USA und der 11. September 2001: intermexikanische Beziehungen und nationale Entwicklungen im Zeichen des ‘Krieges gegen den Terror’*, [w:] T. Jäger (ed.), *Die Welt nach 9/11. Sonderheft der Zeitschrift für Außen- und Sicherheitspolitik. VS Verlag für Sozialwissenschaften*, Wiesbaden 2012, DOI: 10.1007/978-3-531-94173-8_15.
- Knowles G.J., *Threat Analysis: Organized Crime and Narco-Terrorism in Northern Mexico*, „Military Review” 2008, nr 1–2.
- Kotasińska A., *Pogranicze amerykańsko-meksykańskie i wielopłaszczyznowy problem korupcji*, „Pogranicze. Polish Borderlands Studies” 2016, nr 2.
- Kowalska S., *Ochrona praw człowieka w obliczu terroryzmu – rozważania w kontekście ekologii i gospodarki*, „Przedsiębiorczość i Zarządzanie” 2018, nr 9.
- Krzak A., *Niebezpieczeństwo terroryzmu dla państw narodowych na Bałkanach*, [w:] *Problemy bezpieczeństwa wewnętrznego i bezpieczeństwa międzynarodowego*, red. K.M. Księżopolski, Warszawa 2009.
- Laqueur W., *Reflections on Terrorism*, „Foreign Affairs” 1986, nr 1.
- Lee G.D., *Global Drug Enforcement. Practical Investigative Techniques*, Boca Raton–London–New York–Washington 2004.
- Legieć A., *Perspektywy rozwoju tzw. Państwa Islamskiego w Afganistanie*, „Biuletyn Polskiego Instytutu Spraw Międzynarodowych” 2021, nr 173.
- Levitt M., *Iranian and Hezbollah Operations in South America. Then and Now*, „PRISM” 2016, nr 4.
- Livingstone G., *Inside Colombia. Drugs, Democracy and War*, New Brunswick 2004.
- Longmire S.M., Longmire J.P., *Redefining Terrorism: Why Mexican Drug Trafficking is More than Just Organized Crime*, „Journal of Strategic Security” 2008, nr 1.

- Lotarski P., *Rozwój komponentu militarnego Hezbollah w XXI wieku w kontekście konfliktu libańsko-izraelskiego*, „Przegląd Geopolityczny” 2021, nr 36, s. 81.
- Lučić I., *Bosnia and Herzegovina and Terrorism*, „National Security and the Future” 2001 nr 3–4.
- Majewski M., *Przemyt środków odurzających i substancji psychotropowych w przesyłkach skonteneryzowanych do portów morskich Unii Europejskiej na przykładzie kokainy*, „Rocznik Bezpieczeństwa Międzynarodowego” 2021, nr 1.
- Mareš M., *Terrorism-Free Zone in East Central Europe? Strategic Environment, Risk Tendencies, and Causes of Limited Terrorist Activities in the Visegrad Group*, „Terrorism and Political Violence” 2011, nr 2.
- Martin G., *Understanding Terrorism. Challenges, Perspectives and Issues*, Los Angeles 2010.
- Mele Ch., Semple K., *Trump Says He Will Delay Terrorist Designation for Mexican Cartels*, „The New York Times” 6.12.2019, <https://www.nytimes.com/2019/12/06/us/trump-drug-cartels-terrorists.html>, [dostęp: 23.05.2022].
- Mexico: Organized Crime and Drug Trafficking Organizations*, “Congressional Research Service Report for Congress”, 28.07.2020, s. 1, <https://sgp.fas.org/crs/row/R41576.pdf>, [dostęp: 25.05.2022].
- Miller G., *Al Qaeda Finances Down, Panel Says; But the 9/11 Commission Says the Terrorist Network is Still Dangerous because its Attacks are Relatively Inexpensive*, „Los Angeles Times”, 22.08.2004.
- Molendowski W., *Narkoterroryzm*, [w:] *Leksykon współczesnych międzynarodowych stosunków politycznych*, red. Cz. Mojsiewicz, Wrocław 2000.
- Motyka M., Marcinkowski J.T., *Nowe metody odurzania się. Część XI Captagon – narkotyk używany przez terrorystów*, „Problemy Higieny i Epidemiologii” 2016, nr 2.
- Napoleoni L., *Foreword*, [w:] Ch. Deliso, *The Coming Balkan Caliphate. The Threat of Radical Islam to Europe and the West*, London 2007.
- Napoleoni L., *Modern Jihad. Tracing The Dollars Behind The Terror Networks*, London 2003, s. 5.
- Neagle J., *Colombia: Update On “drug War”. Violent Incidents*, “Latin America Data Base” 30.11.1989, <https://digitalrepository.unm.edu/cgi/view-content.cgi?article=4782&context=notisur>, [dostęp: 18.05.2022].
- Noriega R., *Hezbollah’s Strategic Shift: a Global Terrorist Threat. Hearing before the Subcommittee on Terrorism, Nonproliferation, and Trade of the Committee on Foreign Affairs*, 20.03.2013, <https://www.govinfo.gov/>

- content/pkg/CHRG-113hhr80122/html/CHRG-113hhr80122.htm, [dostęp: 24.05.2022].
- Oakley R.B., *Combating Terrorism*, „Harvard International Review” 1985, nr 6.
- Ożarowski R., *Hezbollah w stosunkach międzynarodowych na Bliskim Wschodzie*, Gdańsk 2011.
- Pacheco F.C., *Narcoterrorance. How has Narcoterrorism Settled in Mexico?*, „Studies in Conflict & Terrorism” 2009, nr 12.
- Pansters W.G., Smith B.T., *La mafia muere: Violence, drug trade and the state in Sinaloa, 1940–1980*, „European Review of Latin American and Caribbean Studies” 2021, nr 112.
- Peñalosa Castro M.C., *Narcoturismo, la nueva tendencia a visitar lugares destacados por el narcotráfico. El caso de la ciudad de Medellín*, Las Palmas 2020.
- Petrakis G.J., *Organised Crime and the Financing of Terrorist and Guerrilla Movements*, [w:] *Countering Terrorism through International Cooperation*, red. A.P. Schmid, Milan 2001.
- Phillips B.J., Ross V., *Narco-Messages. Competition and Public Communication by Criminal Groups*, „Latin American Politics and Society” 2020, nr 1.
- Phillips B.J., *Terrorist Tactics by Criminal Organizations: The Mexican Case in Context*, „Perspectives on Terrorism” 2018, nr 1.
- Pomianowski P., Maćkowiak E., *Zwalczanie finansowania terroryzmu w świetle prawa obowiązującego w Polsce i we Francji*, „Przegląd Bezpieczeństwa Wewnętrznego” 2012, nr 6.
- Prasetya A.B., Syauquillah M., *The Dynamics of Narcoterrorism in Indonesia. Case Study: Fadli Sadama*, [w:] *ICSGS 2019: Proceedings of 3rd International Conference on Strategic and Global Studies, ICSGS 2019, 6–7 November 2019, Sari Pacific, Jakarta, Indonesia*, red. M.S. Rofii, A.I. Munandar, D.M. Yusof, European Alliance for Innovation, Jakarta 2020.
- Przewoźnik K., *Psychologiczny motyw w zakresie przyczyn oraz skutków terroryzmu*, „Młoda Humanistyka” 2020, nr 1.
- Ramirez-Pimienta J.C., *De torturaciones, balas y explosiones. Narcocultura, movimiento e hiperrealismo en el extenio de Felipe Calderon*, „A Contracorriente: Revista de Historia Social y Literatura de America Latina” 2013, nr 3.
- Rashid A., *Talibowie. Wojujący islam, ropa naftowa i fundamentalizm w Środkowej Azji*, Kraków 2002.

- Resztak I., *Pojęcie, historia i typologia zjawiska terroryzmu*, „Науковий Вісник Львівського Державного Університету Внутрішніх Справ” 2011, nr 4.
- Resztak I., *Zjawisko terroryzmu*, „Prokuratura i Prawo” 2012, nr 7–8.
- Rosen J.D., *Drug Trafficking and Organized Crime in Mexico*, [w:] *The U.S. War on Drugs at Home and Abroad*, red. J.D. Rosen, Palgrave Macmillan, Cham 2021.
- Ruge M., *Radicalization Among Muslim Communities in the Balkans: Trends and Issues*, Senate Committee on Foreign Relations Subcommittee on Europe and Regional Security Cooperation, Hearing on: Southeast Europe: Strengthening Democracy and Countering Malign Foreign Influence, 14.07.2017, https://www.foreign.senate.gov/imo/media/doc/061417_Ruge_Testimony_REVISED_II.pdf, [dostęp: 21.05.2022].
- Salt A., *Blurred Lines. Mexican Cartels and the Narco-Terrorism Debate*, „Journal of Military and Strategic Studies” 2017, nr 1.
- Schriftliche Anfrage [der Abgeordneten Dr. Susanne Winter, Kolleginnen und Kollegen an die Bundesministerin für Inneres betreffend Hasan Cengic und die TWRA (Third World Relief Agency)]*, “Nationalrat – XXIV GPAnfragen” 13651/J, 25.01.2013, https://www.parlament.gv.at/PAKT/VHG/XXIV/J/J_13651/fname_285507.pdf, [dostęp: 18.05.2022].
- Shafritz J.M., Gibbons E.F., Scott G.E.J., *Almanac of Modern Terrorism*, New York 1991.
- Silinsky M., *Empire of Terror: Iran’s Islamic Revolutionary Guard Corps*, Lincoln 2021.
- Simon J.D., *The Terrorist Trap. America’s Experience with Terrorism*, Bloomington–Indianapolis 2001.
- Singam K.V., Kyler Ong O., *State Sponsored Terrorism During the COVID-19 Pandemic*, „Counter Terrorist Trends and Analyses” 2021, nr 3.
- Stempień M.S., *How Limited Is the Terrorist Threat in the Visegrad Group Member States? Terrorist Activities in the V4 in the Light of the Global Terrorism Database and Its Social Impact*, „The Journal of Slavic Military Studies” 2020, nr 2.
- Sullivan J.P., *Postscript. Narcocultura, Insurgencies and State Change*, [w:] *Los Caballeros Templarios de Michoacán. Imagery, Symbolism and Narratives*, red. R.J. Bunker, A. Keshvarz, Bethesda 2019.
- Sunday U.U., *The Taliban and the Political Economy of International Terrorism in Afghanistan*, „International Journal of Development and Public Policy” 2022, nr 1.

- Surdyk K., *Aspekty operacyjne współczesnego terroryzmu*, „Zeszyty Analityczne Instytutu Badań nad Stosunkami Międzynarodowymi” 2012, nr 1.
- Sznajder G., *Terroryzm i fundamentalizm islamski. Piętno współczesnego świata?*, „Rocznik Ostrowskiego Towarzystwa Naukowego” 2008/2009, nr 3–4.
- Thony J.F., *Money Laundering and Terrorism Financing: An Overview*, „Current Developments in Monetary and Financial Law” 2005, nr 3.
- Two Men Charged in Alleged Plot to Assassinate Saudi Arabian Ambassador to the United States*, “Department of Justice, Office of Public Affairs”, 11.10.2011, <https://www.justice.gov/opa/pr/two-men-charged-alleged-plot-assassinate-saudi-arabian-ambassador-united-states>, [dostęp: 18.05.2022].
- UN Warns About Nexus Between Drugs, Crime and Terrorism*, “United Nations Meetings Coverage and Press Releases” SOC/CP/311, 1.10.2004, <https://www.un.org/press/en/2004/soccp311.doc.htm>, [dostęp: 20.05.2022].
- United Nations Office on Drugs and Crime, *Drug situation in Afghanistan 2021: Latest findings and emerging threats*, „UNDOC Research Brief” 2021, nr 11, https://www.unodc.org/documents/data-and-analysis/Afghanistan/Afghanistan_brief_Nov_2021.pdf, [dostęp: 15.05.2022].
- Villa A., *Combatting Narcoterrorism*, „University of Miami National Security & Armed Conflict Law Review” 2015, nr 125.
- Wałek T., *Pojęcie, geneza i klasyfikacja zjawisk terrorystycznych*, „Securitologia” 2018, nr 2.
- Weinberg L., Pedahzur A., Hirsch-Hoeffler S., *The Challenges of Conceptualizing Terrorism*, „Terrorism and Political Violence” 2004, nr 4.
- Weiser B., *Not-Guilty Plea in Plot to Kill Saudi Ambassador to the U.S.*, „The New York Times”, 24.10.2011, <https://www.nytimes.com/2011/10/25/nyregion/in-plot-to-kill-saudi-ambassador-to-us-suspect-pleads-not-guilty.html>, [dostęp: 23.05.2022].
- White Al Qaeda in Kosovo*, „Radical Islam Monitor in Southeast Europe”, 15.12.2015, <http://www.pakistanchristianpost.com/headlinenewsd.php?hnewsid=2758>, [dostęp: 20.05.2022].
- White J.R., Chermak S., *Terrorism and Homeland Security*, Boston 2021.
- Wordliczek R., *Polityka Stanów Zjednoczonych Ameryki wobec regionów o niskim stopniu zainteresowania. Na przykładzie wybranych państw Afryki Północnej oraz subregionu andyjskiego na przełomie XX i XXI wieku*, Kraków 2015.

- Wordliczek R., *Polityka zagraniczna Stanów Zjednoczonych wobec Peru na przełomie XX i XXI wieku*, „Ameryka Łacińska” 2014, nr 3–4.
- Wysocka M., *Definicja mutacji i ewolucji terroryzmu islamskiego w XXI wieku*, „Colloquium. Edukacja – Polityka – Historia. Kwartalnik” 2018, nr 3.
- Yeh S.S., *Is an International Treaty Needed to Fight Corruption and the Narco-Insurgency in Mexico?*, „International Criminal Justice Review” 2012, nr 3.
- Zabójstwo wg jednostek podziału administracyjnego kraju – przestępstwa stwierdzone, przestępstwa wykryte*, „statystyka.policja.pl” 2021, <https://statystyka.policja.pl/download/20/232254/przestepstwa-zabojstwo-do-2021.xlsx>, [dostęp: 22.05.2022].
- Zasieczna B., Zasieczny A. (red.), *Encyklopedia terroryzmu*, Warszawa 2004.
- Żywna S., *Niepodległe Kosowo – finał, czy zarzewie nowych konfliktów*, „Rocznik Bezpieczeństwa Wewnętrznego” 2009/2010.

CITE THIS ARTICLE AS

- R. Bobkier, *Polimorfizm narkoterroryzmu. Terrorystyczna działalność karteli narkotykowych czy finansowanie terroryzmu z handlu narkotykami*, „Kultura Bezpieczeństwa” 2022, nr 42, s. 18–57, DOI: 10.5604/01.3001.0015.9476